

Dr. **Vanek**
Šiftar

prvi zaslužni profesor prava
na Univerzi v Mariboru

Spominska publikacija
ob 65-letnici študija
prava v Mariboru

»Za mene ni pomembno, kakšen naslov imaš, ampak kaj veš in kako si sredi življenja s hrbtenico.«

Pismo V. Šiftarja Feriju Bükviču, 20. 12. 1982

Univerza v Mariboru

Pravna fakulteta

Dr. Vanek Šiftar - prvi zaslužni profesor prava na Univerzi v Mariboru

Spominska publikacija ob 65-letnici študija prava v Mariboru

Urednica
Janja Hojnik

September 2025

Naslov <i>Title</i>	Dr. Vanek Šiftar - prvi zaslužni profesor prava na Univerzi v Mariboru <i>Vanek Šiftar, First Professor Emeritus of Law at University of Maribor</i>
Podnaslov <i>Subtitle</i>	Spominska publikacija ob 65-letnici študija prava v Mariboru <i>Commemorative Publication on the 65th Anniversary of Legal Education in Maribor</i>
Urednica <i>Editor</i>	Janja Hojnik (Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Uredništvo Časopisa za zgodovino in narodopisje, 2024
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafika na ovitku <i>Cover graphic</i>	Portret Dr. Vanek Šiftar, avtor portreta in foto: Darko Golija, 2025
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Fotografski material: zasebni arhiv družine Šiftar, razen če je pri posameznih fotografijah drugače pripisano. Izbor, postavitev in opis fotografij Janja Hojnik. Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače. Hojnik (avtorica), 2025
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Pravna fakulteta Mladinska ulica 9, 2000 Maribor, Slovenija https://www.pf.um.si , pf@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja. Besedilo: Janja Hojnik, predhodno objavljeno v Časopisu za zgodovino in narodopisje, 60=95, 2024/2, str. 49-88, ponovna objava v soglasju z uredništvom ČZN.
Vrsta publikacije <i>Publication type</i>	E-knjiga
Dostopno na <i>Available at</i>	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/998
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, Slovenija, september 2025

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Besedilo © Hojnik (avtorji), 2025

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno reproduciranje brez predelave avtorskega dela, distribuiranje, dajanje v najem in priobčitev javnosti samega izvirnega avtorskega dela, in sicer pod pogojem, da navedejo avtorja in da ne gre za komercialno uporabo.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

929Šiftar V. (0.034.2)

DR. Vanek Šiftar - prvi zaslužni profesor prava na Univerzi v Mariboru
[Elektronski vir] : spominska publikacija ob 65-letnici študija prava v Mariboru
/ urednica Janja Hojnik. - 1. izd. - E-knjiga. - Maribor : Univerza v Mariboru,
Univerzitetna založba, 2025

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/998>

ISBN 978-961-299-052-7 (PDF)

doi: 10.18690/um.pf.7.2025

COBISS.SI-ID 249142787

ISBN 978-961-299-052-7 (pdf)
978-961-299-053-4 (mehka vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.pf.7.2025>

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Hojnik, J. (2025). *Dr. Vanek Šiftar - prvi zaslužni profesor prava na*
Attribution Univerzi v Mariboru: spominska publikacija ob 65-letnici študija prava v
Mariboru. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi:
10.18690/um.pf.7.2025

Ivan (Vanek) Šiftar, Petanjši, 26. maj 1919 – Murska Sobota, 8. november 1999.

Kazalo

Uvodno	1
Šiftar Vanek iz Petanjcev.....	3
Mladi Prekmurec	7
Druga svetovna vojna.....	11
Zaplet glede madžarske mobilizacije 25 let po vojni	15
Začetek pravne kariere	21
Komunist <i>par excellence</i>	25
Vanek z Bükvičem o poveljih.....	31
Demokrat in humanist.....	33
Akadska kariera	37
Direktor Višje pravne šole pod Zvezo komunistov	39
Raziskovalec, recenzent in pedagog	47
Romolog	49
Zgodovinar	53
Študentom pustiti svojo pot	57
Profesor na teološki fakulteti.....	59
Prvi zasluži profesor Univerze v Mariboru s področja prava.....	63
Refleksije po Titovi smrti.....	65
Mentor do smrti.....	69
Botanik in ambasador miru in prijateljstva.....	73
Mojster mreženja	77

Vanek iz Murske republike je prestal test časa	79
Univerza v Mariboru kot soustanoviteljica Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije	83
Trije Šiftarjevi zborniki.....	85
Kiparski portret dr. Vaneka Šiftarja na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru.....	89
Seznam literature in virov	91

Uvodno

Vanek Šiftar je bil eden od osrednjih prekmurskih intelektualcev 20. stoletja, demokrat in humanist, ki je navkljub svoji avtoriteti in priljubljenosti v svojem okolju vse življenje ostal trdno na tleh. Zaslužni profesor Univerze v Mariboru, arhivar in encikloped je šel skozi številne spremembe, ki so ga strokovno, politično, ideološko in moralno izzivale, in ob katerih je moral pogosto premišljevali o svojih vrednotah, ki jih je dobil od staršev. Član Zveze komunistov, ki je predaval kaplanom in z njimi po predavanjih hodil v bife – UDBA pa jih je spremljala. Profesor, ki je zelo dobro vedel, do kod lahko pri partiji gre. Zagovornik decentralizacije, ki si je v obdobju, ko je bilo za to v Ljubljani največ odpora, prizadeval za *»pravo v Mariboru«*, ne le višje šole, ki bi izobraževala pravnike za TOZD-e, ampak za pravno fakulteto kot znanstveno institucijo, ki bo izobraževala tudi doktorje pravnih znanosti.

Bil je družboslovec in humanist. Številni so ga poskušali definirati po področjih njegovega dela, a so le redki zajeli prav vsa. Bolj kot to, kaj ga je zanimalo, je raziskoval tisto, kjer je menil, da bo s svojim znanjem potreben Prekmurcem, Štajercem, Romom, Slovencem, delavcem, kmetom, pravnikom, dijakom in študentom. Velja za enega najboljših poznavalcev prekmurske zgodovine (Rozman, 2001, str. 54).

Slika 1: Portret dr. Vaneka Šiftarja.

O njem so izšli trije t.i. Šiftarjevi zborniki; jasno je, da ga je poznalo zelo veliko ljudi in da je imel s številnimi redne kontakte. Nove generacije ga na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru (odslej UM) spoznavajo predvsem s slike v Senatni sobi, na kateri deluje dobrohotno, nič direktorsko. Linearno popisovanje življenja profesorja Šiftarja ni mogoče, saj je ves čas vzporedno opravljal vrsto služb – pravno, politično, akademsko, uredniško itd. Gradiva o njegovem življenju je za več doktoratov. Zato gre v pričujočem besedilu predvsem za kratek prikaz življenja profesorja prava, ki je deloval v času, ko se ni govorilo o delitvi oblasti, neodvisnosti sodstva, niti o avtonomiji univerze, a ko so človeški profesorji, kakršen je bil Vanek Šiftar, na univerzi vseeno vzpostavili intelektualno vzdušje.

Šiftar Vanek iz Petanjcev

Zaslužni prof. dr. Ivan Vanek Šiftar je bil rojen v Petanjcih ob Muri, dober kilometer oddaljenih od avstrijske meje, le pol leta po koncu prve svetovne vojne – v prelomnem letu 1919, ko je bila pokrajina Slovencev ob Muri priča napetemu političnemu dogajanju in menjavi oblastnikov.

Ko je bil Vanek Šiftar marca 1995 v starosti 75 let zaslišan kot priča v Državnem zboru pred Pučnikovo preiskovalno komisijo, se je sam predstavil: *»Doktor Šiftar Ivan Vanek. Tako je v državljanski knjigi in osebni (...), rojen v Murski republiki 1919. leta«*. Murska republika je bila s strani madžarskih policijskih sil, ki jih je vodil črenšovski madžaron Vilmoš Tkalec, ustanovljena tri dni po Vanekovem rojstvu v Murski Soboti in bila po tednu dni zatrta s strani Rdeče armade.

Vanekov oče Jožef Šiftar, opisan kot *»neverjetno razgledan in pronicljiv«* (Munda, 2005, str. 15), se je boril na soški fronti. Pred odhodom na fronto se je leta 1916 poročil z Apolonijo Debeljak, s katero sta imela tri sinove – Franca (1917), Ivana/Vaneka (1919) in Jožefa (1923). Leta 1924 sta družini Šiftar in Debeljak ob podpori drugih vaščanov v Petanjcih postavili kapelico v spomin na padle vaščane v prvi svetovni vojni. Ko ni bilo Vaneku niti dva meseca, je bilo Prekmurje priključeno h Kraljevini SHS. To je Prekmurcem prineslo številne spremembe in izzive. Med drugim se je začel spreminjati status prekmurščine, kar je v Prekmurju sprožalo nemalo dilem,

tako glede jezika kot avtonomije Prekmurja, v reševanje katerih je bil že kot dijak vključen tudi Vanek Šiftar.

Slika2: Jožef in Apolonija Šiftar na Petanjcih.

Osnovno šolo je Vanek Šiftar obiskoval na Tišini, nižjo gimnazijo pa v Murski Soboti. Pri petnajstih letih, ko so si soboški intelektualci šele prizadevali za višjo gimnazijo v Soboti, je Šiftar s skupino prijateljev odšel na višjo gimnazijo na Ptuj. V šolskem letu 1935/36 se je literarna družina Kultura na ptujski gimnaziji preimenovala v Setev in organizirala številne sestanke in predavanja.

Kot v spominih pojasni Šiftar, je *»vmes posegala tudi policija in prepovedala sestanke«* (Šiftar, 1987, str. 14). V naslednjem šolskem letu je bil kot sedmošolec izvoljen v vodstvo in v mesecih zadnjega šolskega leta tudi vodil Setev. V okviru društva so s sošolci izdali knjižico kratkih zgodb in pesmi Mlada Setev kot *»veder odraz naše žilave volje do življenja in do dela«* (Jeza, 1937). V knjižici so Šiftarjeva zgodbica *Elekova pot*, o mladem tihotapcu tobaka, ki je ubit med nezakonitim nočnim prehajanjem madžarske meje pri Kobiljem, ter tri pesmi. V naslednjih desetletjih pesmi ni več objavljaj, a to ne pomeni, da jih ni pisal – po njegovi smrti je namreč izšla njegova pesniška zbirka *Pobiram orumenele liste* (2002).

Slika 3: Srečanje sošolcev generacije 1938 na srečanju ob 57. letnici mature na ptujski gimnaziji, 16. septembra 1995.

Slika 4: Naslovnica knjižice Mlada setev, Setev, kulturno društvo gimnazijcev, 1937, dostopna na www.dlib.si.

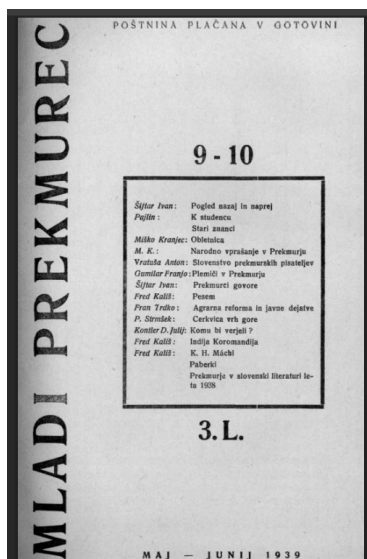

Slika 5: Apolonija in Jožef Šiftar na slovesnosti ob promociji sina Vaneka v doktorja znanosti v Ljubljani po božiču 1965.

Mladi Prekmurec

Ko je bil Vanek Šiftar sredi gimnazijskega šolanja na Ptuj, je bilo v tedniku Murska krajina 5. julija 1936, objavljeno: *»Te dni je izšla prva številka Mladega Prekmurca, glasila soboškega sokolskega naraščaja«* (Šiftar, 1987, str. 14). Njenemu mlademu uredniku Francu Šebjaniču je kaj kmalu postalo jasno, da list nima dovolj sodelavcev. Zato je *»s pomočjo Vaneke Šiftarja že jeseni 1936 navezal stike z dijaškim krogom na ptujski gimnaziji«* (Šebjančič, 1978).

Uredništvo Mladega Prekmurca je Šiftar prevzel v šolskem letu 1938/39, ko še ni dopolnil 21 let. Državni tožilec ni dovolil, da je naveden kot urednik, saj pred 21. letom ni bil kazensko odgovoren za objavljene vsebine. Zato so do Šiftarjevega 21. leta kot urednika zapisovali soboškega odvetnika dr. Ludvika Vavnala, ki je bil tudi največji financer časopisa. Šiftarjeva domačija je bila tako že v 30. letih 20. stoletja shajališče napredne prekmurske mladine, ki se je zbirala okrog Mladega Prekmurca. V njem so svoja dela objavljali Ferdo Godina, Karel Destovnik-Kajuh, Anton Ingolič, Miško Kranjec, Anton Vratuša, Oton Zupančič idr. Kot urednik je Vanek Šiftar moral večkrat k državnemu tožilcu na zagovor in praksa je bila, da so na mestu cenzuriranih delov pustili prazno mesto – spomenik cenzuri.

Slika 6: Naslovnica Mladega Prekmurca, ko je časopis urejal Vanek Šiftar (»akademik iz Petanjca«), vir: dLib.si.

Slika 7: Vanek Šiftar (na skrajni desni) s sodelavci in prijatelji – nosilci pomembnih funkcij v javnem življenju v Murski Soboti v začetku 60. let.

V nasprotju s prizadevanji duhovnika in v pokoju poslanca Jožefa Klekla za ohranjanje prekmurščine kot mosta med slovenščino in srbohrvaščino je krog Mladega Prekmurca, ki se je šolal južno od Mure, objavljala besedila v knjižni slovenščini in s tem izrazil pripadnost Prekmurja k Sloveniji (Küzmič, 2001). Ob 50-letnici revije Šiftar zapiše, da se je ob Mladem Prekmurcu *»moral ustaviti tudi vsakdo, ki se je pošteno lotil prekmurske preteklosti in nje kot dela našega celotnega predvojnega družbenopolitičnega gibanja«* (Šiftar, 1987, str. 14). Primorski zgodovinar časnikarstva Fran Vatovec pa je zapisal, da je Mladi Prekmurec *»zlasti po vsebini prestopil bregove Mure in se uvrstil med revije, ki so v veliki meri vplivale na slovensko kulturno, politično dejavnost med obema vojnama. Odločno je povedal, da Prekmurje spada k matičnemu slovenskemu ognjišču«* (Šiftar, 1987, str. 14).

Kot pomenljivo zapiše nekdanji predsednik RS, Milan Kučan, ki je Šiftarja imel za svojega mentorja, je bil Vanek Šiftar *»rojen v tistem rodu Prekmurcev, skoraj natančno v času po odločitvah Pariške mirovne konference po prvi svetovni vojni, ki se prvi ni več spraševal po tem, ali smo Prekmurci Madžari, Vendi ali Slovenci. Svoje slovenstvo so vzeli kot zgodovinsko danost (...). Ko je ta rod odrasel, je dal Prekmurju tudi prvo močnejšo generacijo intelektualcev, tisto, ki se je zbirala okrog napredno usmerjenega Mladega Prekmurca in v Klubu prekmurskih akademikov (...). To, kar je danes samoumevno, namreč dejstvo, da je Prekmurje del Slovenije, še v času, v katerem se je rodil dr. Vanek Šiftar, ni bilo tako«* (Milan Kučan, 2001).

Po maturi junija 1938 se je Vanek Šiftar vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani. Bil je predsednik Kluba prekmurskih akademikov (KPA) (Gspan, 1971). Po drugem letniku je moral študij prekiniti zaradi druge svetovne vojne. Tudi glasilo Mladi Prekmurec je ob začetku vojne prenehalo izhajati (Küzmič, 2010).

Prekmurci govore

Šiftar Ivan

Mladi Prekmurec, maj-junij 1939,
str. 159.

Rodil sem se v vasi,
tam rasel, jokal
in ukal na paši,
tam hrepenel
in od tam v tujino odšel.

Zdaj delam na tujem:
orjem, sejem in kopljem,
da od razpok,
od krvi me skelijo dlani.

Jaz — sezonski delavec roman
s tisoči romam.

Jaz zidal sem plavže
in hiše ljubljanske,
v temnih rovih sem zidal,
a zase — niti koč ciganske.

Jaz zidar
garam za denar,

s tisoči romam,
se betežen vračam.

Nekoč doma gospodar,
sem zdaj v tujini rudar:
rijem pod zemljo in trpim
kot mnog trpin,
še sanj se bojim.

Tudi jaz sem odšla — v mesto.
Mlado so tam me poljubovali,
nekoč se vsi mi sladkali,
sama, bolna zdaj blodim po
cesti.

S tisoči umiram,
s tisoči umiram za denar
s kletvijo — čemu bila sem
rojena vendar.

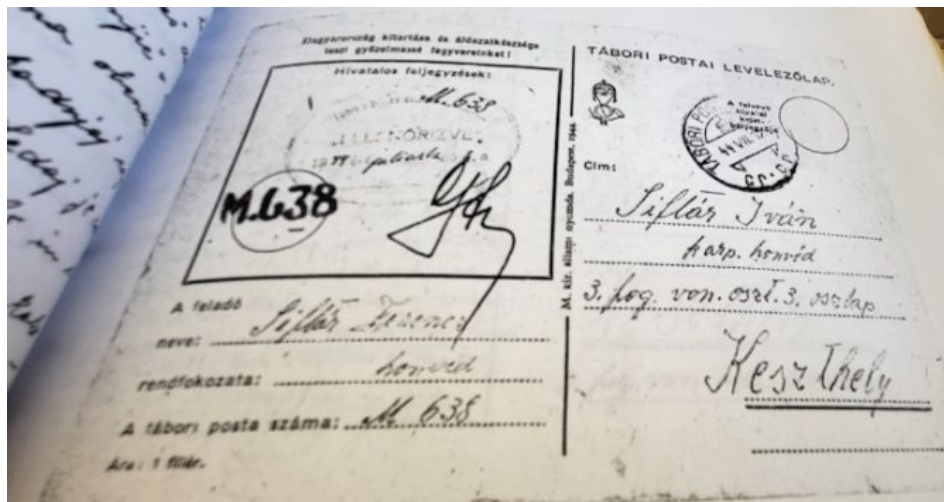
Jaz pa ostal sem in delam doma:
orjem, žejem in žanjem
kot osemdesetkrat tisoč;
jaz kopljem in mlatim,
prodajam,
pa vendar kot oče ostajam,
berač kot osemdeset tisoč.

Druga svetovna vojna

Kljub temu da je bilo izdajanje Mladega Prekmurca prekinjeno, je Šiftarjeva domačija v Petanjcih ostala oporišče aktivistov Osvobodilne fronte (odslej OF) ter postojanka za skrivne prehode prek Mure (Holcman, 2001, str. 5). Šiftarjevi so imeli zemljo na obeh straneh Mure in zato (kot »dvolastniki«) niso imeli težav s prehajanjem reke. Že sredi aprila 1941 je Vanek Šiftar v Mariboru poiskal Slavo Klavoro, ki mu je v suknjič skrila neke dokumente, nakar jih je Šiftar v Petanjcih predal Evgenu Kardošu. Poleti 1941 pa je šel po Klavoro v Radence in ji pomagal preplavati na madžarsko stran (Munda, 2005, str. 252). Kmalu za tem je Klavoro komaj dvajsetletno po hudem mučenju v Mariboru ubil Gestapo, Kardoša pa so zajeli Madžari in ga konec oktobra 1941 obesili na dvorišču gradu v Murski Soboti. Madžarski okupatorji so s prekmurskimi aktivisti hitro in brutalno obračunali. Nekatere so ubili, druge zaprli ali odgnali v koncentracijska taborišča; za vojno sposobne moške so pognali na fronto ali na prisilno delo. Šiftarjevi sinovi so bili med njimi.

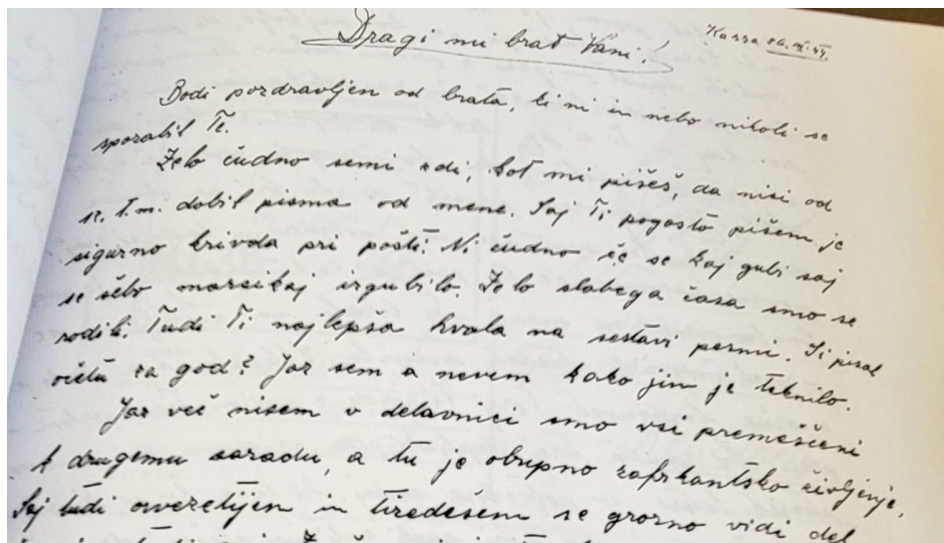
Od julija 1941 je Vanek Šiftar živel pod ilegalnim imenom Ferenc Horvat v Prekmurju in na Madžarskem kot kmetijski delavec. Leta 1943 je bil mobiliziran v terensko enoto madžarske vojske v Blatenski Kostel ali Blatograd (madž. Keszthely) ob Blatnem jezeru, ki je bila nameščena na posestvih kot prisilni delavci. Od avgusta 1944 je bil Šiftar skrivoma član okrožnega odbora OF za Prekmurje. Iz madžarskega nadzorstva je prestopil k Rdeči armadi ter se junija 1945 vrnil v Jugoslavijo (Munda,

2005, str. 68). Njegovega starejšega brata Francija so ustrelili na Poljskem, mlajši brat Jožef pa je prebegnil na stran Rdeče armade, kjer je padel. Le Vaneku se je uspelo po vojni vrniti domov.

Slika 9: Dopisnica brata Franca Vaneku med vojno, iz katere se ni vrnil, 1944, Pokrajinski arhiv Maribor

Foto: JH.

Slika 10: Pismo brata Franca Vaneku, 1944, Pokrajinski arhiv Maribor

Foto: JH.

Po koncu vojne je Šiftarjeva kapela v Petanjcih dobila še eno obeležje – posvečena je bila vsem vaščanom, ki so padli v obeh vojnah, izgubili življenje v taboriščih ali v ujetništvu. Mama Apolonija v spomin padlima sinovoma na vrtu zasadi dve vrbi žalujki, ki predstavljata hkrati tudi njun simbolni grob, saj za pravega nihče ne ve (Vratuša, 2004, str. 5). Vrbi žalujki sta postali temelj Vrta spominov in tovarštva, v katerem je Vanek Šiftar, ki je prevzel poslanstvo ohranjanja spomina in opomina na vojne grozote od svojih staršev, vse do smrti zasajal drevesa in druge rastline po svojem izboru in izboru številnih darovalcev z vsega sveta (Vrt spominov, 2013).

V zadnjih letih življenja Vaneka Šiftarja je Vrt prerasel v neprofitno organizacijo – Ustanovo dr. Šiftarjevo fundacijo, katere peti predsednik uprave je v času pisanja Vanekov sin – Marjan Šiftar.

Slika 11: Štiri generacije Šiftarjevih na Petanjcih, 1979.

Tudi po vojni je Vanek Šiftar skrbel za *»zbiranje vseh ljudi, ki se ukvarjajo s kulturo, prosveto, a tudi politiko«* v Pomurju. Miško Kranjec je menil, da je to Šiftarjeva veliko pomembnejša vloga od njegovega rednega dela na sodišču, *»ki so Ti ga bili po trapariji obesili (...). Takšne osebnosti mi danes v Soboti nimamo, jo pa krvavo potrebujemo (...). Povrh imaš prijetno urejen dom (...). Mi vsi bi se zgrinjali okrog Tebe, pri Tebi naj bi bile vsakovrstne široke diskusije o vsem (...). Naj premišljujem kakor koli, človeka, ki bi bil primernejši za takšno vlogo od Tebe, ne poznam«* (Munda, 2005, str. 34).

Slika 12: Oče in sin – Vanek in Marjan Šiftar, Radgonski sejem, 1994.

Šiftarjevi so bili med prvimi v Murski Soboti, ki so imeli televizor, in to je bila dodatna priložnost za to, da so se napredni Sobočani družili pri njih, zlasti ob nedeljskih popoldnevih (Munda, 2005, str. 15). Šiftar je bil med ustanovitelji Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti ter pomagal pri ustanavljanju prekmurskega tiska. Bil je tudi v več uredniških odborih (Svet ob Muri, ČZN, Teorija in Praksa), sodeloval z založbami in spodbujal ustvarjalce k objavam (Küzmič v Korpič, 2010, str. 43).

Zaplet glede madžarske mobilizacije

25 let po vojni

Leta 1970 njegov mladostni znanec Ferdo Godina, ki je napisal zgodovino Prekmurja med drugo svetovno vojno (Godina, 1967), v glasilu borcev NOB TV-15 (Godina, 1970) dregne v vlogo Vaneka Šiftarja med drugo svetovno vojno, zlasti v povezavi s tem, ali je Šiftarjev vrt v Petanjcih zaradi Vanekovega urjenja za oficirja v madžarski vojski med drugo svetovno vojno primerno mesto za Vrt spominov. Zapisal je:

»Če pa srečujemo dr. Šiftarja v »Parku spominov« kot tolmača časov in čustev borbe proti fašizmu, pa se mi zdi, da imamo ne samo pravico, ampak tudi dolžnost, da pogledamo, kjer je bil dr. Šiftar med vojno. (...) Dr. Vaneke Šiftar je leta 1941 zapustil narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju in se skril. Jeseni leta 1943 je šel v madžarsko vojsko in je vse do konca vojne nosil uniformo okupatorskega madžarskega vojaka. V madžarski vojski je bil karposomanjoš (kandidat za oficirja) (...). Vaneke Šiftar bi tudi bil prej v zaporu ali internaciji, kakor pa bi bil sprejet v okupatorsko oficirsko šolo in postal Hortijev oficir (...) pri obuki rekrutov za boj proti ruskim komunistom« (Munda, 2005, str. 62-63).

Slika 14: Feštetičev grad v Blatnem Kastelu, v katerem je med vojno služboval Vanek Šiftar,
Vir: Wikipedija.

Na objavo Godine se je Šiftar javno odzval v isti reviji (Šiftar, 1970) in pojasnil, da je bila njegova zgodovina razjasnjena, še preden je bil imenovan za javnega tožilca. V Pokrajinskem arhivu Maribor je tako ohranjen del spisa Okrajnega sodišča Murska Sobota iz leta 1951, v katerem petanjski kmet Anton Pajžlar, v času okupacije vaški župan, kot priča pojasnjuje, kako je madžarska vojska v začetku oktobra 1943 sredi noči prišla v Petanjce in od njega med drugim zahtevala, da jim pokaže Šiftarjevo hišo, ker so želeli odpeljati Vaneka in njegovega brata Jožefa. Pajžlar je madžarskim vojakom povedal, da je Jožef Šiftar ml. že od leta 1941 v internaciji, Vanekov oče Jožef Šiftar st. pa jim je pojasnil, da je bil Vanek že odpeljan (Spis Okrajnega sodišča v Murski Soboti, II R 207/51, 8. 9. 1951).

Jeni Kardoš, ki je vedel za Vanekovo skrivanje v bližini madžarske meje, je Madžarom povedal zanj in prišli so ga aretirat. Enota madžarske vojske, v katero so ga vključili, se je imenovala »Karna-somani« in je po Vanekovem pojasnilu označevala tiste mobilizirance, ki so imeli opravljeno maturo. Njegovo delo je bilo v konjušnici, kjer so skrbeli za bolne konje, ko so si ti nekoliko opomogli, pa so z njimi vozili gnoj in delali na posestvu barona Feštetiča, žagali drva in čistili stranišča. Nek poročnik mu je jeseni 1944 podelil eno zvezdo na uniformi, da je bil rešen neprestanega nočnega dežuranja pri konjih, a bi jih potreboval še pet do oficirskega čina.

Sika: 15: Vanek Šiftar in Miha Marinko, ki je obiskal Vrt na Petanjcih oktobra 1970.

Zgodba z obtožbami Godine se je zaključila tako, da je oktobra 1970 na Šiftarjev vrt v Petanjcih prišel visoki partijski funkcionar Miha Marinko, povojni predsednik vlade LRS, pogledal jelke, ki ji je Šiftarjevim podaril Josip Broz Tito, in obsodil Godinovo pisanje.

Kljub temu vsi niso dobrohotno sprejeli Šiftarjevih pojasnil. Očitno so mu zamerili, da pod madžarsko vojsko ni bil neposredno življenjsko ogrožen in je relativno mirno preстал tisti čas, namesto da bi (že prej) pobegnil in se pridružil OF. Kot da dva ustreljena brata nista bila zadostna žrtev Šiftarjevih med drugo svetovno vojno. Sam Vanek Šiftar leta 1989 v intervjuju pove, da je bil nekaj časa madžarske mobilizacije dodeljen »*zelo progresivno usmerjenemu*« *posestniku, dr. Horvathu, pri katerem se je najedel, bral knjige v njihovi knjižnici, sicer pa delal v hiši in na vrtu (Žunec, 1989).* Zato bi verjetno lahko pobegnil, če bi hotel, a je izbral varnejšo pot zanj – in to so mu nekateri borci zamerili.

Med drugim se je do njega ohladil tudi Miško Kranjec (Grgič, 2019). Šiftar mu je moral po Godinovi objavi, ko se mu Kranjec ni več oglašal, pojasnjevati: *»Ne vem, kam meriš, da mislim, da je vse, kar o sebi mislim, sveto. Govorila sva in najbrž misliš na moje stališče o mojem zadržanju med vojno. Povedal sem Ti, kar sem mislil, sicer pa nisem nikdar skrival, tako sem ravnal, ker drugače nisem vedel v določenih trenutkih, čeprav danes vidim, da bi morda bilo bolje, če bi se skrival (...). Ne hvalim se, pač pa lahko rečem in tudi dokažem, da sem pa mnogim koristil in nikomur od naših ljudi škodoval«* (Pismo Vaneka Šiftarja Mišku Kranjcu, 5. 1. 1971 v: Munda, 2005, str. 60). Takrat se je očitno tudi izpostavila razlika med Kranjcem in Šiftarjem v smislu njunega družinskega ozadja: medtem ko je Kranjec izhajal iz zelo revne kočarske družine brez zemlje, so bili Šiftarjevi dobro stoječa posestniška družina. Glede na to, da je bilo razširjeno mišljenje nekaterih komunistov, da so vsi posestniki do posesti prišli na nepošten način, Šiftar Kranjcu v pismu izpostavi, da so njegove pripombe na račun Šiftarjeve družine neupravičene: *»kot da bi bili veleposestniki in največji lenuhi, špekulanti. Vse, kar imamo doma, nismo dobili podarjeno od nikogar, moj oče je vse odkupil in dolgo smo odplačevali. Tudi sam sem hodil na delo na grofovsko, da smo imeli kremo itd. Torej nisem rasel tako, kot si kdo misli«* (Pismo Vaneka Šiftarja Mišku Kranjcu, 5. 1. 1971 v: Munda, 2005, str. 59).

Slika 13: Vanek Šiftar in Miško Kranjec sta se pogosto srečevala, tudi na sedežu Prešernove družbe.

V kasnejši parlamentarni preiskavi poveljnih pobojev, ko je bil Vanek Šiftar star že 75 let, ga je Jože Pučnik ponovno vprašal po njegovi vlogi v drugi svetovni vojni:

- Pučnik: *»Ste sodelovali v II. svetovni vojni?«*
- Šiftar odgovori: *»Da«*.
- Pučnik: *»Ali ste dobili odlikovanje?«*
- Šiftar: *»Ne – žapor.«*
- Pučnik: *»S kakšnim činom ste končali II. svetovno vojno?«*
- Šiftar: *»Z nobenim činom, kajti nazadnje sem vozil gnoj, ko so me prijeli, grofu Feštetiču v Keszthelyu.«*

To povzame Šiftarjevo zgodbo o tem, kako je bil domala oficir v madžarski vojski.

Začetek pravne kariere

Zaradi pomanjkanja pravnikov je bil Vanek Šiftar že februarja 1947, ko še ni diplomiral na pravni fakulteti, imenovan za okrajnega javnega tožilca v Ljutomeru. Jože Pučnik ga v preiskovalni komisiji leta 1995 vpraša: *»vi ste bili tožilec še pred zaključenim študijem?«* in Vanek pojasni, da je imel za seboj dva letnika prava: *»V tistem času ni bilo pravnikov (...) konkretno v Prekmurju (jih) nismo imeli. Madžarski pravniki so odšli, ko so Madžari prišli, so slovenske pravnike izgnali, potem so neke laike najdlji«* (Magnetogram Pučnikove preiskovalne komisije, 1995, str. 23).

Slika 8: Mladi pravnik Vanek Šiftar.

V Ljutomeru je bil okrajni tožilec le mesec in pol, za tem je bil imenovan za okrajnega tožilca v Kranju in za tem za okrožnega tožilca v Novem mestu. V času Informbiroja je bil zaslišan o času, ki ga je preživel pod Rdečo armado, saj je pred to krizo govoril, da so jih nastanili v nekem letovišču in da so pod Rdečo armado tako dobro živeli kot nikoli prej. Pozimi 1949 je bil razrešen in poslan na šestmesečni tožilski tečaj v Srbijo (v Arandjelovac) in Hrvaško. Končni izpit je bil priznan kot pravosodni izpit. Po vrnitvi v Slovenijo je prišel v konflikt z okrožnim javnim tožilcem, ker ni hotel za tožilca v Trbovlje, zato je bil postavljen za pomočnika okrožnega tožilca v Celju. Tam je bil partijsko kaznovan in bil premeščen za okrajnega tožilca v Ljutomeru. Iz tega obdobja se je pred Pučnikovo komisijo spominjal, da so imeli *»najhujšo bitko s kvalifikacijo pobegov čez mejo. Potem smo presli iz kaznivih dejanj na prekrške«* (Magnetogram, str. 26).

Leta 1953 je končal poslanski mandat v republiški skupščini, dal odpoved na tožilstvu in s tem končal tožilsko kariero. Istega leta je na Pravni fakulteti v Ljubljani diplomiral kot študent ob delu in nastopil poslanski mandat v Beogradu kot poslanec v Zvezni skupščini. Leta 1958 je postal tajnik vrhovnega sodišča v Ljubljani in preiskovalni sodnik, nato pa sodnik za mladoletnike v Murski Soboti (do 1960).

Slika 16: Vanek Šiftar na seji Zakonodajnega odbora Zvezne skupščine v Beogradu, 15. marca 1956.

Pri Pučniku leta 1995 pove, da je glede vmešavanja politike v pravosodje potrebno ločiti obdobje med koncem vojne in letom 1951 ter obdobje po tem letu. Po letu 1951 se je bilo po njegovem mnenju že mogoče upreti politiki. Tudi sam se je kot tožilec v Kranju uprl navodilom in bil suspendiran. Leta 1989 v intervjuju pove: *»Sem menda prvi tožilec, ki sem se uprl in predlagal republiškem tožilcu Avblju, da dajem ostavko, ker se s temi in temi stvarmi ne strinjam. (...) Jaz sem prvi tožilec, ki je bil suspendiran. Takoj po vojni. Ampak srečo sem imel, da sem imel toliko avtoritete, da me niso poslali na Goli otok«* (Magnetogram, 1995, str. 12).

Uprl se je, ker je vedel, da ga doma čaka zemlja: *»delal bom in sem lahko samostojen«*. Za kolege tožilce, ki so živeli od službe, pa je povedal, da niso bili tako samozavestni. Zase reče: *»jaz sem pa imel dve hrbtnici podprti, vse sorodnike, bratrance in sestrične v ZDA, od kod sem tudi lahko dobil dolarje, in pa starše, zemljo«* (Magnetogram, 1995, str. 22).

Slika 17: Šiftarjeva domačija v Petanjcih, za katero je Vanek Šiftar vedel, da se lahko nanjo zmeraj vrne.

Kar zadeva politične pritiske na delo pravosodja je povedal, da pritiski na tožilstvo niso bili tako pomembni kot pritiski na sodišče, ki sodi: *»Saj jaz nimam kot tožilec kaj reči. Pravosodna uprava se je mešala v sodstvo. Kakor hitro (kot sodnik) padeš pod volivnost, če*

nimaš brbtenice, sva tam (...). Najhujša je politizacija sodišča, še danes je (...). Sodniki porotniki so bili tisti, ki so bili politično imenovani. Porotniki so velikokrat preglasovali sodnika. (...) UDBA je lahko (...) porinila porotnike. (...) O neodvisnosti sodstva ni mogoče govoriti, dokler je porota tista, ki odloča. Kdo poroto imenuje, preglejte tedaj in danes, stranke posredno. Bilo je primerov, kadar je organ prisile pritisnil na poroto in so se porotniki sami javljali za posamezne procese» (Magnetogram, 1995, str. 21-22).

Pri tem je menil, da je bolj kot na kazenskem področju lahko komunistični sistem ljudem škodil na civilnopravnem področju, pri dedovanju in zaplembah premoženja: *»Dajmo si odkrito povedati. Ne poznam v pravni zgodovini države, ki ne bi na legalen ali ilegalen način si ustvarjala materialne baze. Vi bolj kot jaz poznate zadnje poročilo CIE o sivi ekonomiji v Sloveniji. Ustvarja si materialno bazo«* (Magnetogram, 1995, str. 21-22).

Ne glede na tako podrejanje pravosodja politiki je bil Vanek *»zajubljenec v pravniški poklic«* (Ivanjko, 2010). O poklicu pravnika, o vlogi prava v družbi je vedno govoril z navdušenjem in tudi s kritiko stališč takratnih političnih veljakov, ki so pravo pojmovali kot sredstvo prisile za uresničevanje političnih ciljev. Za poklic pravnika je tudi navdušil številne Prekmurce in Štajerce.

Komunist *par excellence*

Vanek Šiftar je bil več kot tri desetletja po drugi svetovni vojni nosilec številnih družbenopolitičnih funkcij. V tem pogledu je bil komunist *par excellence* (tak naziv Vaneku Šiftarju poda Šime Ivanjko, intervju z JH, 2023, op. a.) – predan in zavzet za komunistične ideale in načela, zlasti za odpravo družbenih razredov in večjo socialno pravičnost.

Že leta 1939 je v Mladem Prekmurcu zapisal svojo *»temeljno opredelitev«*, politični nazor, katerega namen je vzpostaviti socialno pravičnost, sklicujoč se na italijanskega borca za italijansko enotnost Giuseppeja Mazzinija:

»Če se vzpneš na grič, se ti zdi, da je samo pedenj od madžarske meje do nemške. In obe sosedi krmita naše ljudi z medom, pomešanim s kvasom nezadovoljstva, ki doma v bedi in krivicah kipi. (...) Priboriti ljudem osnovne pravice (...). Materialno izboljšanje je bistveno in mi se bomo borili, da ga dosežemo, ali ne zato, ker je za ljudi koristno, da so dobro rejeni in dobro nahranjeni, temveč zato, da ne morete doseči zavesti svojega dostojanstva in svojega naravnega razvoja, dokler se boste nahajali kakor dandanes v neprestani borbi za bedo« (Šiftar, 1939).

Slika 18: Govor profesorja Vanečka Šiftarja na žalni slovesnosti ob smrti predsednika Josipa Broza Tita na Višji pravni šoli, maja 1980.

Januarja 1940 je v Mladem Prekmurcu objavil svoje Novoletno pismo, v katerem zapiše: *»Nič drugega, le srečno novo leto Vam hočem želeli in Vas spomniti, da lačni niso srečni«* (Šiftar, 1940).

Kot pojasni njegov sodelavec na VPŠ Šime Ivanjko: *»v takratnem obdobju smo bili prepričani, da se odpirajo možnosti za nove vizije in za svobodno oblikovanje družbenih odnosov po meri človeka. To je bilo obdobje pričakovanj in upanja na oblikovanje nove humane družbe na temeljih samoupravljanja. Vaneček je bil prepričan, da je zaljubljen v samoupravno družbo in v možnosti posameznika, da oblikuje svoje življenje po lastnih merilih, mimo skrbniške vloge takratne politične oblasti«* (Ivanjko, 2010).

Zasledujoč to svojo usmeritev se je Vanek Šiftar takoj po koncu vojne včlanil v Zvezo komunistov in že junija 1945 deloval kot politični aktivist v Murski Soboti. 15. junija 1945 se je zaposlil kot načelnik oddelka za socialno skrbstvo in zdravstveno varstvo okrajnega ljudskega odbora in na tem mestu ostal do sredine decembra 1946. Ko je kot tožilec krožil po Sloveniji, je bil obenem tudi politično angažiran v okrajne in okrožne odbore, v Ljutomeru je bil predsednik okrožnega odbora OF. Ko se je OF preimenovala in preoblikovala, pa je bil predsednik okrožnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva (znana kot SZDL) Murska Sobota (Gspan, 1971). To je bil odbor krovne organizacije, v katero so se po letu 1953 (pa vse do leta 1989) združevale vse druge organizacije, od Zveze komunistov, sindikatov, do društev, zveze mladine itd.

Slika 19: Vanek Šiftar v poslanskih klopih – na seji Prosvetno-kulturnega zbora skupščine SRS, 1969-1974.

Še preden je zaključil tožilsko kariero, je bil Vanek Šiftar leta 1951 v Pomurju izvoljen v republiško skupščino (Rezultati volitev, 1951), leta 1953 pa še v Zvezno skupščino v Beogradu (glede na njegov življenjepis je imel prvi mandat zveznega poslanca do 30. aprila 1958). Nato je bil ponovno republiški poslanec in v letih 1969-74 drugič zvezni poslanec (Prosvetno kulturni zbor). Kot sam pove pred Pučnikovo komisijo

leta 1955: »delal sem v zvezni skupščini, dvakrat voljen in dvakrat v republiški skupščini« (Magnetogram, str. 21). Čeprav je bil v času poslanskega mandata tožilec, sodnik in profesor, je bil torej hkrati tudi poslanec. To je bil odraz takratnega načela enotnosti oblasti.

Ludvik Toplak navaja, da ga je srečal v Beogradu, kjer se je kot poslanec v Zvezni skupščini zavzemal za uporabo slovenskega jezika v zveznih organih oblasti, in dodaja: »Mnogi so rekli, da je utopist« (Toplak, 2001, str. XXI). Že leta 1955 je v slovenščini pisal predsedniku Zvezne ljudske skupščine FLRJ v Beograd glede prometnega davka, ki so ga bili zavezani plačevati lastniki gozdov oziroma žag (Pismo Vaneka, 1955a). Predvsem pa je bil Vanek Šiftar tako v slovenski kot jugoslovanski skupščini zastopnik Prekmurcev. Od ljudi je dobival številna pisma, v katerih so mu pojasnjevali svoje težave, Šiftar pa je iskal pristojne organe, ki bi lahko pri navedenem pomagali. Maja 1955 je pisno čestital vaščanom Turnišč in jim sporočil, da bo 15. maja 1955 pri njih prvič zasvetila električna luč (Pismo Vaneka, 1955b). V pismu Mišku Kranjcu zapiše: »Kolikor sem bil poslanec, sem se trudil, brez hvalisanja, da sem Prekmurju pač koristil« (Pismo Vaneka, 1971).

Vrsto let kasneje pred Pučnikovo komisijo pojasni, da je bilo v Prekmurju veliko izzivov: »Mi moramo poznati obrobja, kajti na obrobjih je bilo drugače (kot v Ljubljani). In star pregovor (pravi): Voda odlaga smeti na breg« (magnetogram, str. 23). Zanimal ga je napredek pri gradnji cest, šol, knjižnic, kmetovanju in elektrifikaciji. Lokalne politike v Prekmurju je opozarjal, da morajo delati v dobro občanov mesta in podeželja, da pri reševanju težav ne smejo biti površni in da se morajo zavzemati za enakopravnost in strpnost ter spoštovanje človekovih pravic (Gerenčer, 2009).

Po izidu knjige Antona Trstenjaka »Človek v stiski« je leta 1961 Vanek Šiftar napisal oceno, v kateri je nekatera njegova stališča ocenil kot ne dovolj napredna, ne dovolj socialistična in demokratična. Medtem ko je Trstenjak menil, da se vikanje ali celo onikanje staršev s strani njihovih otrok prehitro opušča, spoštljiva razdalja pa spreminja v domačnost, je Šiftar menil, da za spoštljivo razdaljo ni nobenih pametnih razlogov. Prav tako ni sprejemal argumentov o podrejanju žensk moškim. Podpiral je stališča Vide Tomšič o tem, da mora biti ženska osvobojena in moškemu enakopravna, kar pa bo doseženo šele takrat, ko bo družba prevzela določene njene gospodinjske in družinske zadolžitve (Tomšič, 1959, str. 25). Šiftar ni sprejemal pravila, da naj roke ne nudi »v pozdrav mlajši starejšemu, podrejeni nadrejenemu, moški ženski, razen če je z njo v sorodu, dobro znan, starejši, odličnejši« (Trstenjak, 1961, str. 111).

Vanek Šiftar se na to odzove z mnenjem: *»težnja socialistične družbe je, da bi bili odnosi med ljudmi po svoji obliki in vsebini čedalje bolj odnosi tovarištva, medsebojnega sodelovanja in pomoči. Take odnose pa je možno ustvarjati le s podiranjem starih družbenih plotov«* (Šiftar, 1961, str. 5).

Slika 20: Odlikovanje SFRJ, kakršno je leta 1960 prejel Vanek Šiftar.

Za svoje politične aktivnosti je bil Vanek Šiftar leta 1960 odlikovan z redom republike tretje stopnje, leta 1970 z redom republike z bronastim vencem, leta 1979 pa z redom dela z rdečo zastavo – vse odlikovanja SFRJ, ki so se podeljevala za posebne zasluge na področju javnega delovanja.

Vanek z Bükvičem o povojnih pobojih

Ko je Državni zbor leta 1995 imenoval komisijo za preiskavo povojnih pobojev, je bil Vanek vabljen kot prič. Na pričanje se je dobro pripravil, sestavljal si je osebni dosje o tej tematiki. Izrezal si je vrsto člankov, v časopisih podrobno spremljal poročanje o delu »Pučnikove komisije«. Zaslišanja se je udeležil bolan, a tam o pobojih ni bil nič vprašan. Vprašanja so se omejila na že omenjeno delovanje tožilstva in sodstva v prvih letih po vojni.

Še pred Titovo smrtjo pa ga je Franc (Feri) Bükvič, profesor iz Puconcev, ki je deloval na ameriški univerzi v Fairfieldu, prosil za pojasnila o tem, kako je prišlo do razkola med Titom in Stalinom, ker želi v svojem »*velikem tekstu*« (romanu *Vojna in revolucija*, ki je izšel leta 1983 v Buenos Airesu) zapisati »*čisto resnico*« (Pismo Bükviča, april 1980). Šiftar ga pri tem prosi, da ga pri pisanju ne smejo »*motiti napake, ki smo jih delali pri iskanju novih poti v temnem svetu*«. Na kar mu Bükvič odgovori: »*o napakah ne bom govoril, (toda...) Vanek, a je bilo nujno, da je naše slovensko vodstvo umorilo skoraj 12 tisoč domobrancen, potem ko je OF zmagala? Ali so bili ti domobranci zares tako nevarni?(...) O tem bom pisal v svojem romanu. Moram*« (Pismo Bükviča, avgust 1980). »*Da so ga beli polomili, ker so se naslonili na okupatorja, je jasno (...). Večina belih je bila zapeljana, mislim na mlade fante. In teh tudi ne bi bilo treba pomoriti. To Slovencem kot kulturnemu narodu ne*

more biti v čast. Politična nasprotja se urejajo v parlamentu in na volitvah, dokler se gremo demokratico. Če pa izbruhne vojna, odloča orožje. Ko pa je vojna mimo, se krivce (če so narodni izdajalci) lahko kaznuje, za to so sodišča, ne sme se jih pa masovno pomoriti. (...) Vedno v zgodovini so pobijali nasprotnike, toda to nas ne more oprostiti (Pismo Bükviča, avgust 1980).

Kljub temu da konflikta med partizani in domobranci v Prekmurju ni bilo, je Vaneka Šifterja skrbelo, kako bo Bükvič poboje predstavil in mu v svojem odgovoru postavi vprašanje: »*kaj želiš ustvariti: verno in realno perspektivo generacijam ali pa pamfletsko – politikantsko obračunavanje. (...) Glede obračuna z domobranci bi se jaz posvetoval z ljudmi, ki naj bi bili tega »krivi« (...) Sedaj imaš pa le enostranske informacije. (...) razmisli: kaj vse se v človeku lahko prebudi, ko je zmagovalec in se sreča s skupino, ki je sokriva velikih zločinov. Poskušaj si ob tem odgovoriti, ali sta bili atomski bombi na japonski mesti vrženi zaradi interesa spremeniti stari svet ali pa je šlo zgolj za maščevanje« (Pismo Šifterja Bükviču, 1980).*

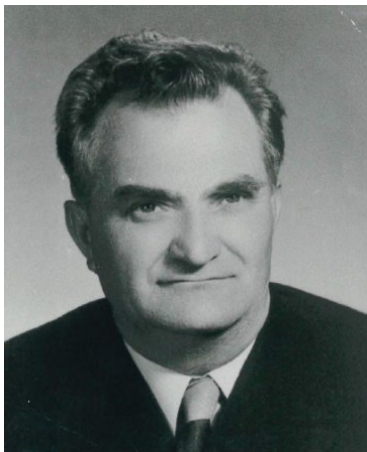
Slika 21: O Bükvičevi smrti je Vanek Šifter bral v časopisu in si naredil zaznamke, Pokrajinski arhiv Maribor,
Foto: JH.

Demokrat in humanist

Upoštevajoč njegovo osebnost ter čas, v katerem je deloval, ne preseneča, da je Vanek Šiftar veliko razmišljal o hrbtenici – o pokončnosti v režimu, ki poskuša zravnane ljudi upogniti. Kljub temu, da je bil od konca druge svetovne vojne član komunistične partije, Šiftar ni bil ideološki fanatik, ki ne upošteva kritike ali raznolikosti mnenj.

Kot pove Ivanjko, je bil Vanek Šiftar *»sicer strankarski človek, vendar njegovo življenje ni bilo izvajanje partijskih direktiv, temveč iskanje lastnih (...) oblik življenja. Za njega je bil pomemben človek in njegovo delo, ne pa članstvo v določenih političnih ali drugih institucijah«* (Ivanjko, 2010, str. 17). Po njegovi oceni je bil pravnik, ki se je boril za zmanjševanje državnega prava in zagovarjal nastajanje samoupravnega avtonomnega prava: *»Zmanjšanje vloge države v družbi je bil njegov moto poklicnega in političnega delovanja (...). Imel je lahkoten odnos do takratne ideologije, ki je bil daleč od privrženosti partijskim sklepom«* (prav tam, str. 18).

Na univerzi in zunaj nje je po svojih močeh pomagal znancem, ki so se znašli v težavah zaradi politike. Tako je denimo v času krize Informbiroja reševal pisatelja Ferda Godino: *»Šel sem na Centralni komite in jim rekel, da je Godina padel s severne triglavske stene in imel pretres možganov, zato ga je potrebno obravnavati kot bolnika«* (Magnetogram, str. 4).

Slika 22: Prof. dr. Vanek Šiftar je bil eden redkih slovenskih akademikov, ki je aktivno obvladal vse jezike sosesčine – slovensko, madžarsko, hrvaško in nemško.

Nedvomno je Šiftar v prvih povojnih letih lahko imel bolj lahkoten odnos do ideologije (in manj skrbi, da bi moral na Goli otok) ne samo zaradi svojih političnih funkcij, priljubljenosti v svojem okolju in visoke izobrazbe, temveč tudi zato, ker je imel zelo vplivne prijatelje – denimo Miška Kranjca, enega najvidnejših članov KP, priljubljenega pisatelja in člana SAZU, in Antona Vratušo, ki je bil med drugim član Rabske divizije in vodja kabineta Edvarda Kardelja, diplomat in kasnejši predsednik izvršnega sveta SRS.

Po drugi strani je tudi dobro vedel, kaj se v partijskem sistemu sme in kaj ne, in je spretno veslal med partijskimi čermi. Ko mu je denimo Ivanjko pisal o tem, da profesor v Hamburgu z objavo v uradnem listu dokazuje, da je Nemčija slovenskim in hrvaškim mobilizirancem v nemški vojski poslala dodatke k pokojnini v slovenski pokojninski sklad, mu je Šiftar pojasnil, da je ta denar šel za izgradnjo cestne ali elektro infrastrukture in mu prijazno svetoval, da če se želi vrniti v Slovenijo in tukaj nadaljevati kariero, mora biti o tem tiho.

V intervjuju leta 1987 Šiftar pove, da je kljub temu, da je bil član ZK, večkrat doživljal napade zaradi svojih demokratičnih nazorov:

»Doživljal sem in še doživljam, da me zmerjajo, mi grozijo, češ zakaj se kot član ZK zavzemam za enakopravnost, pa naj bodo to Romi, črnci ali druge narodnosti. Toda brez tega ni svobodnega sveta, niti si ne moremo želeli, da več ne bi bilo vojnih grozot« (Peček, 1987, str. 8).

V Pučnikovi parlamentarni preiskavi leta 1995 pa Šiftar izpostavi, da je imel še srečo:

»Imel sem srečo. Kjerkoli sem bil, sem se srečal z ljudmi, ki so bili zelo demokrati, in nisem čutil nobenega pritiska (...). Imel sem srečo, da sem doživel reputacijo pred letom 1941, tedaj sem bil dopisnik »Večernjega« in urednik revije, ki je odmevala v Parizu, v Pragi in na Madžarskem »Mladi Prekmurec«. Tako sem poznal vrsto ljudi in oni mene. Ni bilo primera, da bi kdo direktno name vplival. Zakaj? Držal sem se dveh načel, oče mi je rekel »Nikomur ne leži v tazadnjo, krava te čaka!« Zato sem še pred desetimi leti plačeval kmečko pokojninsko zavarovanje (...). Če bi hotel, bi odšel v Združene države Amerike, kjer imam sorodnike (...). Bil sem samostojen. Rekel sem: »Meni je vseeno«. Bil sem solastnik kapele. Sedem let sem bil predavatelj na Teološki fakulteti v Mariboru« (Magnetogram, 1995, str. 20-21).

Tudi za začetno obdobje po vojni pove, da je *»imel na tožilstvu veliko ljudi, ki niso bili komunisti«* (Magnetogram, 1995, str. 24). V družbi demokratov je seveda rad samo človek, ki je tudi sam demokrat.

Akademsko kariero

Od vseh služb, ki jih je Vanek Šiftar opravljal na svoji pestri poklicni poti, je najdlje trajala njegova zaposlitev na predhodnici današnje Pravne fakultete Univerze v Mariboru – na Višji pravni šoli Maribor. VPŠ je bila na pobudo društva pravnikov Maribor, ob podpori predsednika Ustavnega sodišča SRS Vladimirja Krivica, ustanovljena leta 1960 zaradi potreb po pravnikih v severovzhodni Sloveniji (Šiftar, 1976, str. 7). Bila je ena od šestih članic Združenja visokošolskih zavodov Maribor, predhodnice Univerze v Mariboru.

Vanek Šiftar je podiplomski študij opravil na Inštitutu za sociologijo v Ljubljani. Disertacijo z naslovom »*Oblike delavskega soodločanja in upravljanja v industrijskih podjetjih, uzakonjene v Evropi po oktobrski revoluciji*« (Šiftar, 1965) je pripravil pod mentorstvom profesorja delovnega prava Rudija Kyovskega in profesorja sociologije Jožeta Goričarja. Za doktorja družbenopolitičnih znanosti je bil na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani promoviran po božiču leta 1965.

Z obema mentorjema je tudi kasneje dobro sodeloval. Pred prihodom na VPŠ je bil predsednik komisije za družbeno samoupravljanje na okrajnem sindikalnem svetu v Mariboru (Holcman, 2001, str. 5). Od tam je po promociji za doktorja znanosti predsedal na VPŠ, ki jo je v tistem času vodil Primorec France Venturini. Šiftar je

predaval družbeno politični sistem Jugoslavije in osnove delovnega prava in socialne varnosti (Gspan, 1971).

Slika 23: Vanek Šiftar promoviran za doktorja znanosti na Univerzi v Ljubljani, 1965.

Slika 24: Slovesnost ob promociji novih doktorjev znanosti Univerze v Ljubljani 1965, vključno z Vanekom Šiftarjem.

Direktor Višje pravne šole pod Zvezo komunistov

Vanek Šiftar je postal direktor VPŠ leta 1970, po upokojitvi Venturinja, in ostal na tej funkciji dva mandata, do leta 1974. Obstoje šole je bil v tem času vse prej kot zagotovljen, sploh upoštevajoč dejstvo, da je oblast leta 1970 ukinila Višjo stomatološko šolo (VSS) v Mariboru (Bračič, 1983, str. 247). Razlog za ukinitve VSS je bil, da višja šola za ta poklic ni zadostna, ampak zobozdravniki potrebujejo fakultetno izobrazbo. Zato je Vanek Šiftar v skrbi, da bi bila tudi VPŠ ukinjena s podobno obrazložitvijo, šolo usmerjal v raziskovanje, kar bi bil temelj za nastanek pravne fakultete, ki bi lahko izobraževala univerzitetne diplomirane pravnike.

Kot prvi korak v tej smeri je Višji pravni šoli pridobil status raziskovalne organizacije v prepričanju, da bomo samo tako prišli »do Visoke pravne šole in tako naprej« (Toplak, 2001, str. XXI). To je VPŠ omogočalo tiskanje učbenikov – pred tem jim je namreč Pravna fakulteta v Ljubljani dovoljevala zgolj razmnoževanje gradiv (Šiftar, 1998). Ivan Justin, ki je bil direktor VPŠ med leti 1979-81, v tem smislu navaja, da je Šiftar »usodno prispeval, da je nekdanja Višja pravna šola v Mariboru leta 1990 prerasla v Visoko pravno šolo in končno leta 1993 v Pravno fakulteto UM (Justin, 2010).«

Slika 25: Dr. Vanek Šiftar (zadaj desno) – Vodstvo Združenja visokošolskih zavodov Maribor in članic ZVZ – seja Sveta 15. januarja 1966.

Slika 26: Rektor UM Vladimir Bračič na obisku pri Vaneku Šiftarju na Petanjcih.

Slika 27: Dr. Vanek Šiftar med sodelavci Višje pravne šole, ko je ta delovala na Žitni ulici.

Profesor Šiftar se je kot direktor VPŠ zavedal, da sam ne more opraviti vsega dela (Ivanjko, 2010, str. 18). Zato je vložil veliko naporov v to, da bi VPŠ zagotovil kakovostne kadre, ki bodo pridobili doktorat znanosti in znanstveno razvijali različna pravna področja. Na VPŠ sta v njegovem mandatu predavala tudi oba njegova mentorja iz Ljubljane. Sicer pa je Šiftar kadre predvsem iskal med štajerskimi in prekmurskimi intelektualci, saj je verjel, da bodo ti bolj zavezani in predani delovanju VPŠ na dolgi rok kot »izposojeni« kadri iz Ljubljane. Ti so sicer bili zainteresirani za honorarna predavanja, niso pa se bili zaradi službe na VPŠ pripravljene preseliti v Maribor.

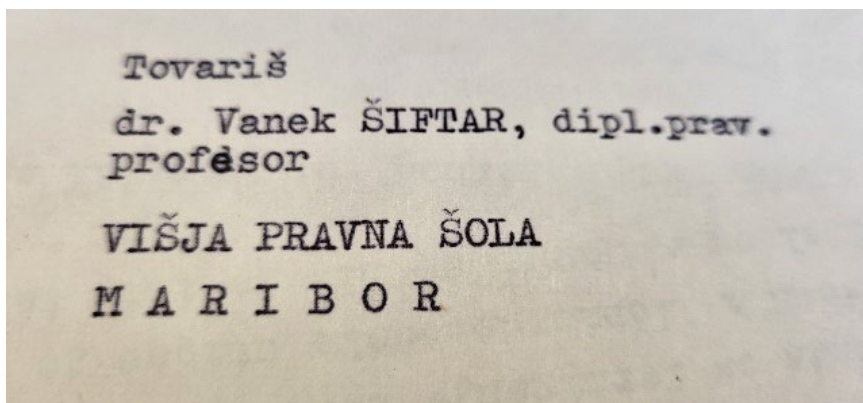
Vanek Šiftar je bil direktor VPŠ v času, ko je bila Zveza komunistov na VPŠ in na Zvezi višjih šol v Mariboru močno vpeta v akademsko delovanje. V bivšem režimu so v vsaki delovni skupnosti delovale osnovne organizacije ZK in so bile vpletene v sprejemanje odločitev vse do druge polovice 80. let, ko so počasi izzvenele. Takšna osnovna organizacija ZK je delovala tudi na VPŠ. Presojala je skladnost učnih gradiv in vsake kadrovske odločitve z ideologijo. Na ravni univerze pa je deloval komite ZK, ki je zaposlene prepričeval, da morajo vstopiti v ZK. Mestni partijski veljaki so izražali podporo svojim otrokom (pretežno slabim študentom) pri študiju tako, da so med izpitom sedeli na hodniku pravne šole – če niso bili zadovoljni s profesorjevo oceno, pa so se pritožili na partijski odbor na fakulteti ali v mestu (pogovor JH z Ivanjkom, 2023). V takšnih razmerah je Šiftar iskal poti razreševanja napetosti, ki so nastajale med učitelji VPŠ in osnovno organizacijo ZK znotraj VPŠ ter ZK na univerzitetni ravni, bodisi v Mariboru, bodisi v Ljubljani.

Slika 28: Poslovilno srečanje ob upokojitvi prof. Vaneke Šiftarja (peti z desne) na Višji pravni šoli, 1979.

O tem, da ga je Vanek Šiftar branil pred UDBO in partijo, se spominja Šime Ivanjko: »Z Vanekom sem se srečal leta 1968 kot mlad pogodbeni asistent na Višji pravni šoli v Mariboru« (Ivanjko, 2010, str. 17). Ivanjko pojasni, da Šiftar ni poudarjal ideološkosti in ni delal sporov. Bil je razumnik, človek z zemlje. Mlajše kolege je obravnaval kot sebi enakopravne in jih pogosto vabil domov. Bil je predan borbi za malega človeka, pravičnosti in dialogu. Učil jih je zbiranja bibliografije in koriščenja javnega tiska. »Vaneke je imel strahovite informacije iz Ljubljane, kaj se dogaja, in o tem govoril na šoli. Povedal nam je preventivno, da smo bili pripravljeni. Bil je korekten, nevsiljiv.« (pogovor z Ivanjkom, 2023).

Dr. Šime Ivanjko se spominja, da je univerzitetni komite ZK močno pritiskal nanj v času, ko je bil Ivanjko direktor VPS (tako je za Šiftarjem leta 1974, op. a.), da ni primerno, da je na tej funkciji brez članstva v ZK. Šiftar je situacijo komentiral Ivanjkovi ženi z opazko, da je njen mož zelo trmast. Sicer pa se Ivanjko spominja, da ga je profesor Šiftar večkrat zavaroval pred sankcijami na VPS, ki bi ga sicer doletele, ker se ni želel včlaniti v ZK.

Slika 29: Dopis Vaneka Šiftarja, Pokrajinski arhiv Maribor

Foto: JH.

Tako ga denimo partijski odbor na Pravni fakulteti v Ljubljani ni želel izvoliti za docenta, ker ni bil član ZK. Uradnega zavrnilnega sklepa sicer ni dobil, temveč zgolj obvestilo, naj to vlogo umakne. Vanek Šiftar se z umikom ni strinjal, saj so na VPŠ potrebovali visokošolske učitelje, zato mu je rekel, da se bo potrudil, da se bo to uredilo. Nekega večera, ko sta bila oba v Beogradu, je prišlo iz Ljubljane obvestilo, da je Ivanjko izvoljen za docenta. Kako se je to uredilo, mu Šiftar sicer nikoli ni povedal, a ko je moral Ivanjko na zaslišanja na UDBO, kjer je imel odprto dosje, ga je izpraševalec spraševal po njegovem odnosu z Vanekom in mu tudi povedal, da ga Vanek dopira.

Druga situacija, v kateri mu je Šiftar pomagal čez partijske težave, pa se je nanašala na akontacijo avtorskega honorarja za učbenik, ki jo je Ivanjko kot direktor VPŠ izplačal profesorju ekonomske politike in javnih financ Igorju Vilfanu, ki tako kot Ivanjko ni bil v ZK, zato je partijski organ problematiziral izplačani honorar. Zgodba je bila zelo napihnjena, svet VPŠ je deset ur razpravljalo o »škandalu«. Šiftar je Ivanjku svetoval, naj pri marksističnem centru na univerzi pridobi izjavo o tem, da je zadevni učbenik skladen z ideologijo. Ko je to dobil, so se napadi partije na Ivanjka umirili.

O podobni podpori s strani Vaneka Šiftarja pove tudi dr. Ludvik Toplak, kasnejši rektor Univerze v Mariboru. Toplak se spominja, da mu je, ko je nastopil službo v tajništvu Združenja visokošolskih zavodov (predhodnica rektorata UM), takratni predstojnik profesor Jože Butinar dejal: *»Imamo profesorja, ki piše knjige o Ciganih in samoupravljanju, sedaj pa boče še Visoko pravno šolo«* (Toplak, 2001, str. XXI). Ko se je

Toplak želel zaposliti na VPŠ, mu je Šiftar napisal priporočilo in si prizadeval, da so ga sprejeli v službo, čeprav so bili pomisleki zaradi njegovega uporništva v študentskih letih.

Slika 30: Profesor Šiftar za katedrom PF UM, ko je bil že upokojen.

O Šiftarjevih prizadevanjih za kadrovsko okrepitev VPŠ priča tudi dr. Mitja Novak, ki je bil direktor VPŠ v zadnjem obdobju pred ustanovitvijo Visoke pravne šole (tj. v letih 1987-91). Kot študenta delovnega prava na podiplomskem študiju Pravne fakultete v Ljubljani ga je za zaposlitev na VPŠ leta 1971 Šiftarju predlagal Šiftarjev mentor pri doktorski disertaciji Rudi Kyovsky, ki je leta 1971 tudi honorarno predaval na VPŠ. Tu se je Novak zaposlil takoj po vrnitvi s Sorbone in od Šiftarja prevzel predmet delovno pravo. Vanek ga je spodbujal k pripravi učbenika za delovno pravo, skupaj pa sta tudi predavala na seminarjih o delovnih razmerjih po številnih slovenskih krajih. Novak se spominja, da Šiftar ni bil le strokovno dobro podkovan, ampak je udeležence seminarjev navduševal tudi s svojim humornim nastopom. Neutrudno se je boril za *pravo v Mariboru* in izpostavljal, da sta centralizacija in razvoj znanstvene misli tudi v Mariboru nujno potrebna (Novak, 2010, str. 45).

Slika 31: Šiftarjev učbenik delovnega prava iz 1972.

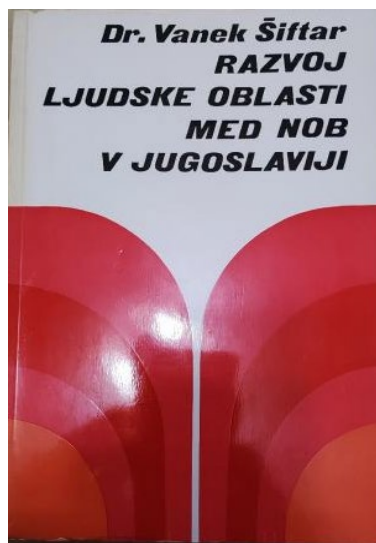
Raziskovalec, recenzent in pedagog

Vanek Šiftar je bil predan raziskovalnemu delu. Raziskoval je zelo različne tematike. Po mnenju številnih pričevalcev skoraj ni bilo področja, ki ga ne bi zanimalo (denimo Vratuša, 2011). Poleg prava je v raziskavah posegal tudi na številna druga področja – preučeval je rastlinoslovje, godovanje, dvojezičnost, urbarje, ljudsko štetje, cehe, socialno strukturo vasi, delovanje gasilcev v Prekmurju, protestantizem, sezonske delavce, kriminaliteto v Prekmurju in številne druge teme. Samo v Pokrajinskem arhivu Maribor (PAM) je 26 tekočih metrov njegovega gradiva. Da je bil arhivar po srcu, izhaja tudi iz njegove navedbe v intervjuju: *»jaz sem žaložbi predlagal, zakaj vi ne branite tipkopisov avtorjev, ko so izvršili korekture. To je dosti bolj dragocen dokument kot sama knjiga«* (Žunec, 1989). Mirko Munda, ki je preučeval njegovo gradivo v PAM in za objavo izbral nekaj najbolj zanimivih Šiftarjevih dopisovanj, je zapisal: *»Strmel sem. In priznam, prve dni sem bil zmeden. Toliko vsega! (...) je bil dr. Vanek Šiftar encikloped«* (Munda, 2011, str. 9).

Njegovo akademsko delo je bilo prvenstveno posvečeno pravu. V grobem lahko njegove objave s področja prava uvrstimo na tri področja: delavsko samoupravljanje, organizacija oblasti in manjšine. Izdal je eno prvih študijskih gradiv na VPS (Šiftar, 1966).

Slika 32: Mirko Munda: Ob Muri in daleč čez, Korespondenca dr. Vaneka Šiftarja z nekaterimi pomurskimi rojaki. Murska Sobota 2011.

Slika 33: Šiftarjeva knjiga Razvoj ljudske oblasti med NOB v Jugoslaviji, Obzorja Maribor, 1976.

Kot izpostavi Ciril Ribičič, Šiftarjev kolega s področja ustavnega prava z Univerze v Ljubljani, »*znanstvene analize profesorja Vaneka Šiftarja o gradnji nove ljudske oblasti med NOB, o nastanku, delovanju in propadu Kraljevine Jugoslavije (...) izpričujejo ustvarjalnega, temeljitega in samosvojega znanstvenika in pedagoga, ki je skupaj z dr. Maksom Šnuderlom, dr. Majdo Strobl in dr. Ivanom Kristanom ustvarjal temelje, na katerih gradi sodobna ustavnopravna znanost na Slovenskem*« (Ribičič, 2001). Hvalili so ga tudi kot recenzenta študij, raziskav, knjižnih del in zbornikov (Bačič, Tancer, 2001, str. 164).

Ribičič je glede njegovega preučevanja soupravljanja in samoupravljanja izpostavil, da čeprav je Šiftar poudarjal zlasti kritiko liberalnega kapitalizma, je presenetljivo, koliko obsežnega gradiva je uspel Šiftar zbrati o razvoju delavskega soupravljanja v številnih evropskih državah, denimo v Veliki Britaniji, Franciji, Belgiji, skandinavskih deželah, Avstriji itd. (Ribičič, 2001, str. 47). Sam Vanek Šiftar pa je v intervjuju leta 1989 (Žunec) presenetljivo povedal, da samoupravljanja sploh ni podpiral:

»jaz napadam izraz samoupravljanje, ga redkokdaj uporabljam, mi smo uvažali delavske svete leta 1950 (...) in dajali smo poudarek, da delajo kot dobri gospodarji. Kasneje pa se je izraz delavsko gospodarjenje zmanipuliralo v samoupravljanje.«

Romolog

Iz njegovega prepričanja, da je potrebno družbene razlike odpraviti in vzpostaviti večjo enakopravnost ljudi, izhaja tudi njegov boj za enakopravnejši položaj Romov, ki ga številni štejejo za Šiftarjev najpomembnejši prispevek k družbi. Kot priča Anton Vratuša, se je Vanekovo ukvarjanje z romsko problematiko začelo že leta 1961, svoj vrh pa doseglo leta 1970 z odmevno knjigo *Cigani – minulost v sedanjosti* (1970).

Bil je pobudnik knjige o romskem jeziku, ki je bila predstavljena na romskem kongresu v Ženevi leta 1978. Šlo je za prevod knjige *Mi smo Titovi, Tito je naš* (1977) v romski jezik (*Amen same Titoske- o Tito si amaro*). Vanek Šiftar je priznaval, da je knjiga imela političnovzgojni ton z željo po socializaciji Romov v socialistično družbo, a obenem je bil prevod knjige o maršalu »naša prva lektira, tedaj v Prekmurju v knjižni romščini« (Spreizer, 1999).

17 let po izdaji njegove knjige *Cigani* v intervjuju Šiftar pojasni: »Če začnemo pomagati Romom, pomeni, da smo na poti osveščanja in zapuščanja tistega tutorstva, ko smo mislili, da zgolj s kosom kruha lahko nekoga pripravimo, da poklekne, se nas oklene in molči.« Na komentar očitania Romom, da kradejo, pa izpostavi, da kraje družbene lastnine s strani Neromov nihče ne obsoja, ob krajah zasebne lastnine s strani Romov pa vzroji:

»To je vprašanje morale« (Peček, 1987). Šiftar je tudi predlagal zapis pravic romske skupnosti v Slovensko ustavo – oktobra 1990 zapiše:

»Pomembneje kot mrtva ustavno-pravna črka pri uresničevanju romske narodnostne skupnosti, mora biti zavest večinskega naroda in manjšine, da je vzpon manjšine pogoj vsestranskega razvoja vsakogar in vseh skupaj.«

Slika 34: Naslovnica Šiftarjeve knjige Cigani, 1970.

Kar 13 škatel gradiva iz arhiva Vaneka Šiftarja v PAM se nanaša na romsko problematiko – Šiftar si je dopisoval s študenti, ki so pripravljali seminarske in diplomske naloge s tega področja, pisali pa so mu tudi številni Romi o svojih težavah (Vratuša, 2011).

Poleg Romov so Vaneka Šiftarja zanimale tudi druge manjšine – slovenska manjšina na avstrijskem Štajerskem, Gradiščanski Hrvati, madžarska manjšina v Sloveniji, Slovenci v Porabju, Židje in Protestanti v Prekmurju itd. Problematiko svojega raziskovanja je veliko prej, kot je bilo to moderno, preučeval preko meja prava, tako da je poleg dogmatične uporabljal tudi sociološko, zgodovinsko in druge znanstvene metode.

Tesnejše sodelovanje Šiftarjeve fundacije in Inštituta za narodnostna vprašanja

Knjiga Dr. Vanek Šiftar – slovenski romolog

Dr. Vera Klopčič: »Ta monografija naj bo učno gradivo vsem, ki se ukvarjajo z romsko problematiko«

V Vrtu spominov in tovarištva na Petanjcih so v petek podpisali dogovor o sodelovanju med Ustanovo dr. Šiftarjevo fundacijo in Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane (INV). »S tem smo le formalno potrdili dosedanje dolgoletno sodelovanje in skupno raziskovanje, ki se bo s tem še poglobilo,« je povedal Ernest Eberspanger, predsednik fundacije. Direktorica narodnostnega inštituta dr. Sonja Novak Lukanović pa je do-

Mladen Tancer:
»Šiftarja je treba jemati celovito, saj je bil izreden kulturnik, humanist, družboslovec in raziskovalec, ob svoji pravni stroki pa je veliko naredil tudi na drugih področjih.«

dala, da bodo v Prekmurju, v tem prostoru, ki ga vidi kot naravni laboratorij multikulturalnosti, še naprej izvajali raziskave, ki bodo prispevale k družbenemu razvoju in skušali delo dr. Vaneka Šiftarja posredovati mlajšim generacijam.

Sledila je predstavitev knjige Dr. Vanek Šiftar – slovenski romolog, ki

Marjan Šiftar, sin dr. Vaneka Šiftarja, dr. Vera Klopčič in urednik knjige mag. Mladen Tancer na predstavitvi knjige.

jo je uredil mag. Mladen Tancer in je plod dolgoletnega sodelovanja med inštitutom in fundacijo. V obsežnem zborniku je zbranih 21 člankov, ki jih je o Romih napisal dr. Šiftar in so bili doslej raztreseni po različni strokovni literaturi, loteval pa se je Romov, najbolj urejanja njihovega položaja in statusa v družbi, raziskoval je nji-

hovo kulturo in jezik, vlogo ženske v romski družini, se zanimal, kaj sami menijo o sebi, in razmišljal, da so že dolgo med nami, pa vendar smo še vedno narazen. O Šiftarjevem prispevku k poznavanju romske tematike pa so pisali tudi drugi avtorji, domači in tuji, s čimer se pokaže, kako širok krog sodelavcev je imel Šiftar.

Kot je povedala dr. Vera Klopčič z narodnostnega inštituta, so vsi prispevki objavljeni v originalu, s čimer so želeli omogočiti vpogled v napredek na področju razvoja romske skupnosti, uporabo terminologije in slediti premiku v sodelovanju z romsko skupnostjo: »Ta monografija naj bo učno gradivo vsem, ki se ukvarjajo z romsko problematiko.«

Da gre za pomembno publikacijo, s katero se seznanja domača in evropska javnost, pa se je strinjal tudi akademik dr. Anton Vratuša. Ta knjiga poleg dveh zbornikov predstavlja še eno plat raziskovalnega dela dr. Šiftarja, kateri se je sistematično posvečal.

Urednik zbornika Mladen Tancer (nekoč ravnatelj na Gimnaziji Murska Sobota), ki je z Vanekom Šiftarjem prijateljeval 40 let in je njegovo delo dobro poznal, je povedal, da si je zelo želel, da bi ljudje njegovo delo bolje poznali. Pri tem pa je posebej omenil, da je Šiftarja treba jemati celovito, saj je bil izreden kulturnik, humanist, družboslovec in raziskovalec, ob svoji pravni stroki pa je veliko naredil tudi na drugih področjih. In dodal: »In vse to je delal kot človek, ne pa v dokazovanju svojega profesionalnega statusa.«

Tancer je prišel v Prekmurje leta 1953 in ostal skoraj 20 let. Začel je pri Gradu, takrat Gornji Lendavi, nadaljeval v Šulincih, Gornji Radgoni in preden se je vrnil na Štajersko, je služboval v Murski Soboti.

A. Nana Rituper Rožel

Slika 35: Prispevek v Vestniku o predstavitvi prve izdaje monografije mag. Mladena Tancerja: Dr. Vanek Šiftar - slovenski romolog in podpisu sporazuma o sodelovanju med UŠF in INV, Petanjci, 13. septembra 2011.

Zgodovinar

Že v povezavi s Šiftarjevimi deli s področja prava Ciril Ribičič izpostavi njegovo stremljenje k zgodovinskim utemeljitvam pravnih institutov: *»za profesorja ustavne prava je presenetljivo veliko gradil na avtentičnih zgodovinskih dokumentih, čeprav ga je bolj kot mrtva črka pravnih predpisov zanimala delujoča ustava«* (Ribičič, 2001, str. 43). Šiftarjevo zanimanje za zgodovino pa se ni ustavilo pri pravu. Vanek Šiftar je namreč več desetletij veljal za enega najboljših poznavalcev prekmurske zgodovine (Rozman, 2001, str. 54). Zanimala ga je zgodovina žage v Lendavi in valjčnega mlina na Muri, pa začetki založništva in tiskarstva v Prekmurju ter številne druge teme glede življenja ljudi v Prekmurju. Pripravljal je prispevek o delu svojega prijatelja akademika Antona Vratuše. Pisal je tudi o svojem času na ptujski gimnaziji in ostal povezan s Ptujem (Šiftar, 1966).

Leta 1965 je po 25. letih premora začel ponovno izhajati Časopis za zgodovino in narodopisje (odslej ČZN). Od januarja 1966 pa do 1992 je bil Vanek Šiftar član uredniškega odbora ČZN, ki je – kot prej pri Mladem Prekmurcu – spodbujal zgodovinarje k objavam, opravljal uredniško in recenzentsko delo. V ČZN je tudi sam objavil šest svojih zgodovinskih razprav. V teh razpravah je popisovali izbrane vidike zgodovine Prekmurja med obema svetovnima vojnama ter v prvih desetletjih po vojni. Gradivo, ki ga je zbral za pripravo teh razprav ter tistih, ki jih je šele pripravljal, je ohranjeno v PAM. Med drugim si je v Jemen dopisoval s hčerko

Avgusta Pavla, o katerem je pripravil prispevek za ČZN, ter s ptujsko profesorico zgodovine Ljubico Šligoj (PAM, fond Šiftar, šk. 81). Vrsto let je raziskoval dogodke, ki so vodili do priključitve Prekmurja h »kraljestvu«¹ Srbov, Hrvatov in Slovencev in o njih zbral obsežno gradivo. Veliko zgodovinskega gradiva je zbral tudi o najbolj kalvinski prekmurski vasi Motvarjencih, ki ležijo ob slovensko-madžarski meji. V vasi živi avtohtona madžarska narodna skupnost, ki uporablja madžarščino kot uradni jezik.

Slika 36: Anton Vratuša in Vanek Šiftar, že predvojna sodelavca in prijatelja; kot zvezna poslanca, izvoljena leta 1951 na enem od takratnih delovnih srečanj.

Slika 37: Vanek Šiftar kot govornik na simpoziju Modinci v Osijeku, julija 1978.

Poleg objav v ČZN je obsežno zgodovinsko gradivo objavljeno v že omenjeni knjigi »Cigani« (1970), s prispevki s področja zgodovine pa je sodeloval tudi na različnih simpozijih.

Slika 38: Vanek Šiftar je z rektorjem Vladimirjem Bračičem sodeloval tudi v uredniškem odboru Časopisa za zgodovino in narodopisje, fotografija je s simpozija Modinci v Gradcu, julija 1987.

Zanimala ga je porušena petanjska graščina (t.i. kastelišče), ki je izhajala iz 13. stoletja in je pripadala ogrski grofovski družini Nádasdyev (Šiftar, 1974). Konec 16. stoletja so se v grad zatekli protestantski duhovniki in izobraženci, ki so bili preganjani v obdobju protireformacije. Med njimi se je pred grožnjo smrtne kazni s kolegi z graške univerze umaknil tudi nemški astronom Johannes Kepler. S temi dogodki in zgodovino protestantizma v Prekmurju na splošno je imel Vanek Šiftar velike delovne načrte – ne le kot njegovo osebno raziskovanje, ampak je načrtoval tudi znanstveno srečanje na to temo (Vratuša, 2010, Rozman, 2001). Dogodek z naslovom »*Protestantizem – zatočišče izgnanih na Petanjcih*« je v Radencih in na Tišini potekal 28. in 29. oktobra 1999, nekaj dni pred Šiftarjevo smrtjo, brez njegove navzočnosti.

Vanek Šiftar velja za enega utemeljiteljev kulturnozgodovinskega simpozija Modinci, ki združuje zgodovinarje panonskega prostora (Avstrije, Slovenije, Hrvaške in Madžarske). Šiftar je bil ena gonilnih sil simpozija in eden redkih, ki je govoril vse štiri jezike s tega območja (Rozman, 2001, str. 54). Pripravljal je prispevek na temo zgodovine Petanjevcev do leta 1627, a mu je njegov zaključek preprečila smrt. Založništvo, simpozije in druge dejavnosti na področjih raziskovanja Vaneka Šiftarja je po njegovi smrti nadaljevala Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. Z besedami Ota Lutharja je Šiftar za zgodovino severovzhodnega dela Slovenije storil več kot velika večina pišočih zgodovinarjev skupaj (Munda, 2011, str. 10).

Slika 39: Dr. Vanek Šiftar kot prejemnik visokega avstrijskega odlikovanja – veliki red zaslug za republiko Avstrijo, s katerim je predsednik Avstrije odlikoval člane organizacijskega odbora mednarodnega kulturnozgodovinskega simpozija Modinci za 15-letno zavzeto delo pri utrjevanju kulturnoznanstvenega in prijateljskega sodelovanja med Avstrijo, Jugoslavijo in Madžarsko, Železno na Gradiščanskem, 17. april 1985.

Študentom pustiti svojo pot

Z nočnim vlakom se je štiridesetletni profesor Šiftar pripeljal iz Beograda, kjer je delal kot poslanec v Zvezni skupščini. Okrog 4. ure zjutraj je prišel v prostore VPŠ in za nekaj ur zadremal na kavču v pisarni direktorja, nato pa se odpravil na predavanja. Šiftarjevi študenti ga opisujejo kot resnega profesorja, ki je bil na predavanja temeljito pripravljen, snov razumljivo razlagal in svoje argumente podkrepil z zgodovinskimi pojasnili. Izpite je izvajal ustno in javno (pogovor z Ivanjkom, 2023). »Njegova študentka Silvestra Brodnjak se spominja: »Predavanja dr. Vaneka Šiftarja so bila izredno zanimiva, polna informacij in vmesnih pripovedi, ki pa jih je bilo zelo težko sproti zapisovati«, zato bi si želela, da bi jih lahko takrat posnela. Spominja se tudi, da so se študenti s profesorjem družili tudi po predavanjih ter bili celo gosti na njegovem domu.

Ob vpisu so študentom dali vprašalnik o tem, zakaj so se odločili za študij prava. Šiftar je z razočaranjem ugotavljal, da sta bila »vpliv bližnjih« in težnja po moči pred dejansko pravno zavestjo. Pomembno mu je bilo, da »šola naj ne bo dekla politiki«, študentom pa je ponavljal rimski rek *»poznati zakone ne pomeni znati na pamet njihovo besedilo, temveč vedeti njihov smisel in pomen«* (Šiftar, 1995, str. 4-5).

Od marca 1968 je Šiftar predaval tudi na podiplomskem študiju Fakultete za politične vede v Zagrebu, in sicer predmet delavsko soodločanje v Evropi. Novinar Ernest Ružič v spominih zapiše, kako je bil ponosen, ko so zagrebški študenti trdili,

da je Šiftar *»ta čas najprijubljenější profesor na zagrebski univerzi – čeprav strog in natančen, nikomur ne stori krivice«* (Ružič, 2019, str. 31).

Slika 40: Prof. dr. Vanek Šiftar v veliki predavalnici Višje pravne šole na Mladinski ulici.

Branko Žunec v intervjuju z Vanekom Šiftarjem izpostavi: *»Znano je bilo, ko ste poučevali v Mariboru, če si naredil izpit pri dr. Šiftarju, potem si naredil šolo. Bili ste očitno strog, neprizanesljiv profesor?«*. Vanek Šiftar na to odgovori: *»moje načelo je bilo, če se odločiš za študij, vedi, da trošiš družbena sredstva in jim odgovoren in zato delaj, če ne, pojdi. (...) Jaz sem študentom pustil prostor. Recimo moj dober študent, s katerim se srečujem, je bil Drago Jančar (...). Midva sva si z Jančarjem menjala pisma in jaz sem tem fantom pustil njihova stališča. (...) Recimo meni je Jančar čisto svojo težo zagovarjal, ampak on je naredil z odliko, zato ker je samostojno mislil, s svojo potjo«* (Žunec, 1987).

Profesor na teološki fakulteti

Ko je republiška verska komisija sredi 70ih let prejšnjega stoletja odločila, da v program na Teološki fakulteti vključijo predmet politična ureditev, sta bila za predavatelja predvidena ustavna pravnik Ivan Kristan in Vanek Šiftar. Slednji se je na to odzval z mešanimi občutki: *»jaz v Ljubljano ne grem, do ljubljanske teologije imam svoj bladen občutek, ampak grem raje v Maribor. (...) Mariborska teologija je bila vedno progresivna, kajti iz nje so izšli tudi ti partizanski duhovniki. (...)«* (Žunec, 1987). Na mariborskem oddelku ljubljanske Teološke fakultete je leta 1976 tudi dejansko začel predavati in to delo opravljal naslednjih šest let, še po upokojitvi. Iz Šiftarjevih spominov je razvidno, da se je pri delu na Teološki fakulteti dobro počutil in mu je bilo žal, ko tega sodelovanja več ni bilo.

Šiftar je bil navdušen nad teološko knjižnico in njihovemu dekanu je priznal, da na pravo tako bogate knjižnice nimajo. Kasnejši škof Jožef Smej se je spominjal, da se je Šiftar rad pohvalil s tem, da ga bogoslovci bolj poslušajo kot pravniki. Smej pa je Šiftarju rad navrgel: *»Torej, Vaneke, na zadnje si pa le postal profesor v bogoslovju. Le povej to svojim staršem!«* (Smej, 2001).

Slika 41: Bogate police Teološke knjižnice Maribor, ki jih je občudoval tudi Vanek Šiftar, foto: Teološka knjižnica Maribor.

Študentom teologije, ki so bili že podiplomski študenti, »kaplani iz spovednic«, je rekel: *»Moje izhodišče do vas je tako, da se vi borite proti peklu na onem svetu, mi proti peklu na tem svetu in sedaj imamo skupno pot. Če pekla nikjer ne bo, bomo srečni ljudje. Da bi pa si mi dokazovali: je bog, ni boga, tega ne bomo«* (Žunec, 1987). S študenti teologije se je rad družil tudi po predavanjih: *»V Orlu so mi naročili kosilo, a sem rajši šel na kosilo s študenti. Oni so vedeli, da sem jaz član Zveze komunistov, ker ko te za profesorja oz. predavatelja volijo, je to moralo iti do najvišjega vrha s celim življenjepisom in nimamo kaj, ne. (...) Zraven je bil tudi Grmič in se na kosilu opredeljeval za pot, po kateri je kasneje šel«* (Žunec, 1987).

Obveščevalni službi je postalo sumljivo, da komunistični profesor ne samo predava na teološki fakulteti, ampak s kaplani *»še na špricar hodi«*. Zato so ga sledili. Ob neki priliki je spremljevalca Šiftar povabil k mizi v bifeju – *»da ne bosta poslušala od daleč«* (pogovor z Marjanom Šiftarjem, 2023). Sicer pa je glede zasledovanj obveščevalcev šel k načelniku in mu rekel: *»Veš kaj, ti tvojim pandurjem povej, naj bodo bolj pametni. Ni me treba stalno spremljati. Če pa hočejo k spovedi priti, pa grehe imajo, naj povejo, pa bom kakšno*

katehetinjo priporočil. Škoda, da je ta oblika sodelovanja propadla. Znali smo se nasmejati» (Žunec, 1987).

Njegova predavanja na teologiji so se prekinila po nesporazumu, ko Šiftar ni bil dovolj zgodaj obveščen, da je predviden tudi za predavanja spomladi 1982, fakulteta pa je domnevala, da je to samoumevno. Stanislav Ojnik, profesor na teološki in pravni fakulteti v Mariboru, ki je bil tudi član verske komisije, ga je spodbujal k nadaljevanju predavanj, a se Šiftar ni čutil dovolj pripravljenega za nenaden začetek predavanj (pismo Ojnika, 1982).

Iz tega družjenja Šiftarja s teologi se je razvilo tesno prijateljstvo med njim in škofom Grmičem, s katerim sta si izmenjevala vrsto pisem. V njih je, zlasti po slovenski osamosvojitvi, Grmič Šiftarju zaupal svoje frustracije v Cerkvi, denimo ob tem, da so cerkveni nauki teoretični, »*življenje pa gre svoja pota*«. Izpostavil je tudi, da katekizem še zmeraj zagovarja smrtno kazen, obenem pa nasprotuje vsakemu umetnemu preprečevanju spočetja, denimo kontracepciji. Frustriralo ga je tudi, da škofovska konferenca ne prizna sodelovanja z okupatorskimi zločinci med vojno, po drugi strani pa v socialnem realizmu vidi zgolj zločinsko početje, kar po njegovo »*nikakor ne drži*« (pismo Grmiča v Mundi, 2011).

Prvi zaslužni profesor Univerze v Mariboru s področja prava

Vanek Šiftar se je upokojil leta 1979, star 60 let, pol leta pred Titovo smrtjo. Že po upokojitvi, ko je bilo izvolitev za rednega profesorja mogoče doseči na novoustanovljeni Univerzi v Mariboru, je zaprosil za to izvolitev. Bil je prvi redni profesor z VPŠ, izvoljen v ta naziv. S to izvolitvijo so bili izpolnjeni pogoji za predlog za zaslužnega profesorja.

Šime Ivanjko, ki je bil po Šiftarjevi upokojitvi drugič direktor VPŠ (tokrat z nazivom dekan), se spominja, da je predstojniku katedre za ustavno pravo, ki se je v tistem času zaposlil na Šiftarjevo mesto z ljubljanske univerze, predlagal, da napiše predlog za Šiftarjevo imenovanje za zaslužnega profesorja. Ta je to odklonil – ne zaradi premalo obsežnih raziskovalnih dosežkov, ampak zaradi Šiftarjeve zgodbe z madžarsko vojsko (pogovor z Ivanjkom, 2023). Novi predstojnik katedre za ustavno pravo je bil tudi predsednik fakultetnega osnovnega odbora ZK, ki je dajala soglasja k tovrstnim predlogom z ideološkega vidika, zato je Ivanjkova ideja, da bi Šiftarja predlagali za zaslužnega profesorja, naletela na resno oviro.

Slika 42: Prof. dr. Vanek Šiftar na Univerzi v Mariboru, ko je postal zaslužni profesor, 1983.

Ker tega predloga in soglasja s strani predstojnika katedre ni mogel pričakovati, je Ivanjko obvestil najbolj priznane profesorje Univerze v Mariboru o tem, da bi si Šiftar nedvomno zaslužil naziv zaslužnega profesorja. Dogovorjeno je bilo, da bodo predlog poleg Ivanjka podali sam rektor Univerze v Mariboru Dali Džonlagić, dekan takratne Višje ekonomske šole (VEKŠ-a) Dane Melavc in dekan ljubljanske pravne fakultete Ivan Kristan. Z njihove strani podpisana utemeljitev je bila dovolj močna, da je šla čez vse univerzitetne organe in Vanek Šiftar je s soglasjem Sveta Univerze v Mariboru 27. junija 1983 postal prvi zaslužni profesor Univerze v Mariboru s področja prava. Obenem Šiftarjeva izvolitev za zaslužnega profesorja kaže, da partijski organ po Titovi smrti ni bil več tako močan kot v desetletjih pred tem.

Refleksije po Titovi smrti

Novembra 1980, že po Titovi smrti, Vanek Šiftar napiše Feriju Bükviču v ZDA, da ni več tak, kot je bil leta 1939. Njegovi socialistični ideali so se skrhal. Etelka Korpič Horvat pove, da ji je denimo rekel: *»imeli smo pravico do dela in nato pravico dela. Ta se je odrazila negativno, ker so se največji žabušanti sklicevali na stalnost zaposlitve«* (Korpič Horvat, 2001, str. 76). Pravico do dela je razglasil Ustavni zakon leta 1953, Ustava iz leta 1963 z amandmaji ter Zakon o združenem delu pa sta zagotovila stalnost zaposlitve in varstvo dohodka. Delavcu je lahko proti njegovi volji prenehalo delovno razmerje, sklenjeno za nedoločen čas, le, če se je začel postopek za prenehanje temeljne organizacije. Primerov prenehanja podjetij pa v praksi ni bilo.

V tem smislu mu tudi Bükvič iz ZDA novembra 1980 piše, da marksizem ne more dati zadovoljivega odgovora: *»Brezrazredna družba je iluzija, navsezadnje v komunističnih državah ni nobene brezrazredne družbe, ampak sta dva razreda, brezpravna raja in elita.«* (...) *Vanek, sem hodil mnogo po svetu in videl, da brez trdega dela ni nič in da se z enostavnimi formulami ljudi ne da voditi in da ljudje tistega, kar dobijo zastonj, ne cenijo. Gotovo je treba omejiti socialne razlike, jih omiliti, svet bo pa ostal vedno enak, delil se bo med tiste, ki vladajo in zapovedujejo (manjšina), in na one, ki poslušajo in delajo«* (pismo Bükviča, nov. 1980).

Slika 43: Dr. Vanek Šiftar z dr. Etelko Korpič Horvat, kasnejšo predsednico programskega sveta Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije.

Slika 44: Portret dr. Vaneka Šiftarja.

Kljub zavedanju o pomanjkljivostih socializma pa Šiftar ni sprejel, da bi bil kapitalistični liberalizem boljša izbira za družbeno usmeritev. O vrzelih ameriškega kapitalizma ga je vse bolj nazorno obveščal tudi Bükvič. V tem smislu in upoštevajoč

Šiftarjev neomajen trud, da bi prispeval k izboljšanju življenja ljudi v Jugoslaviji, pa mu ni dobro delo, ko mu je Bükvič leta 1982 v pismu nanizal svoje videnje Jugoslavije kot zaostale države in da »družbenopolitični delavci«, med katere je sodil tudi Šiftar, niso naredili dovolj. Bükvič ga vpraša:

»Zakaj Ljubljana ni bela, ampak siva? Zakaj so ceste v Sloveniji tako slabe? Zakaj ni nobene postrežbe? (...) Zakaj hodijo ljudje med uradnimi in delovnimi urami nakupovat, v banko, na pošto, sploh uredijo vse svoje zasebne stvari, potem ko so se vsaj dve uri zamudili pri kavici? Zakaj delajo v Jugoslaviji samo tri ure in pol na dan? Zakaj ima Jugoslavija 41-odstotno inflacijo, dvakrat več kakor Turčija, ki jo imam za zadnjo državo na svetu? (...) Zakaj država podpira lenobo? Zakaj so naši voditelji investirali v podjetja na jugu, kjer ljudje ne poznajo modernega dela in zdaj delajo s strahotnimi izgubami? (...) Ali socializem Ciganov še vedno ni naredil marljive in poštene ljudi? Zakaj je med Slovenci in Makedonci še vedno takšna razlika, ko bi pa moral socializem že zdavnaj napraviti iz njih novega človeka, kakršnega si je zamislil Gorki? (...) Zakaj recimo mora Jugoslavija uvažati hrano, ko je je pa pred vojno z najbolj primitivnimi sredstvi pridelala dovolj (...)?) (...) je ušlo na stotine in tisoče slovenskih izobražencev, ki ne morejo misliti na ukaz, ampak s svojo glavo. (...) Zakaj pišejo študenti v domovini svoje disertacije po 17 let? (...) Zakaj ne dobijo avstrijski odvetniki na razne tožbe v zvezi z avtomobilskimi nesrečami jugoslovanskih »gastarbeiterjev« od jugoslovanskih sodišč včasih po tri ali štiri leta nobenega odgovora? In to ne samo iz Prištine, ampak tudi iz Ljubljane (...)?) Veš, me boli srce, ko pomislim na naš ubogi slovenski narod. Kam ste ga le spravili?« (pismo Bükviča, maj 1980).

Vanek njegovo pismo označi za »milo rečeno, nedostojen zbir čenč«, ter ga vpraša: »kakšne pa so bile (ceste), ko si jih še Ti gradil? (...) Prehitro smo hoteli nadoknaditi zamujeno. Nismo zmogli in nismo vedeli in tudi drugi so nam nagajali. (...) Poseben problem je seveda odprta meja« (pismo Šiftarja Bükviču, dec. 1982). Predhodno ljubeznivo podpisovanje z »Vanek« pa spremeni v »dr. Vanek Šiftar«. Konflikt med Šiftarjem in Bükvičem najboljše opišejo besede Branka Žunca: »Vprašanje je, kaj je vrednota (...) ostati ali oditi. Kdo je večji frajer?« (Forstnerič, 2017). Bükvič je lahko bil v ZDA bolj objektiven in kritičen, Šiftar pa je nedvomno imel možnost, da odide iz Jugoslavije, a se je odločil, da ostane. Ni mogel biti tako odprto kritičen, lahko pa je več naredil za rojake.

Mentor do smrti

Kljub upokojitvi je Vanek Šiftar nadaljeval s svojim delom. Več časa je vložil v skrb za Vrt spominov in tovarštva, sprejemal je skupine mladih in starejših, ki jih je vodil po vrtu, pogosto v gumijastih škornjih in v delavski obleki.

Pisal je načrte za institucionalizacijo Vrta v fundacijo in njene vsebinske smernice (Vratuša, 2010). Nadaljeval je dopisovanje z množico intelektualcev iz Prekmurja, Slovenije, Jugoslavije in sveta. Predvsem pa je navdihujoča njegova dosmrtna vloga mentorja, o kateri pričajo mnogi pravniki.

Nekdanja ustavna sodnica, Etelka Korpič Horvat, katere oče je bil Vanekov prijatelj, se spominja: *»Po moji diplomi ni odnehal. Večkrat je rekel, »Deklina, trbej naprej delati na pravi.« in pri tem mi je vedno nakazoval na vrsto odprtih pravnih in drugih vprašanj, ki so se nanašala na Prekmurje in Pomurje. (...) Na mizi je vedno imel pripravljenega nekaj novega gradiva, če drugega ne, pa izrezane članke iz časnikov, »na, tiij maš, to moraš prešteti« (Korpič Horvat, 2001, str. 71).*

Nekdanji predsednik RS Milan Kučan, katerega starša sta prav tako prijateljela s Šiftarjevimi, podobno zapiše: *»Bil je moj mentor, svetoval mi je študij prava in me navdušil za poklic sodnika za mladoletnike, ki ga je nekoč z navdušenjem opravljal tudi sam (...)« (Kučan, 2019, str. 7).* Pri tem doda, da se brez Šiftarja najbrž ne bi odločil za študij

prava: »Prave predstave o tem, kaj je pravo, kaj vse je znotraj prava in kakšen je študij, le-tega sem dobil skozi številne dolge pogovore z njim. In nisem bil edini. (...) Ne glede na razliko v letih me je jemal za enakopravnega sogovornika in takšen je bil tudi v odnosu do drugih« (Kučan, 2001, str. XIX).

Slika 45: Vanek Šiftar med posajanjem drevesa v vrtu spominov in tovarištva na domačiji na Petanjcih.

Slika 46: Med Šiftarjevimi rednimi dopisovalci je bil tudi Franc Pernek, v času njuni dopisovanj, ki so ohranjena v Pokrajinskem arhivu Maribor, takrat dekan PF UM.

Dekan Evangelijske teološke fakultete v Osijeku, Prekmurec Mihael Küzmič, ki je raziskoval zgodovino protestantizma v Prekmurju ter prekmurske izseljence v ZDA za Vaneka Šiftarja napiše: »V njem sem prepoznal razumnika z mentorskim duhom za spodbujanje raziskovalnega in znanstvenega dela, ki je navzlic visokim akademskim dosežkom obranil v občevarju z ljudmi preprosto prekmursko čutenje do bližnjega.« (Küzmič, 2001, str. 87).

Slika 47: Vanek Šiftar doma.

Profesorica delovnega prava Darja Senčur Peček je povedala, da jo je vse od trenutka, ko je Vanek izvedel, da dela na magisteriju, ob vsaki priložnosti spraševal o magisteriju, pisal pisma spodbude in ji ob vsakem obisku izročil mapo z izrezki iz časopisov na temo manjšinskih delničarjev (Senčur Peček, 2023). Bila je zadovoljna z delom v pravni službi na Muri, a Vanek jo je intenzivno spodbujal k akademski karieri in k zaposlitvi na (njegovi) Pravni fakulteti v Mariboru.

Slika 48: Portret dr. Vanečka Šiftarja.

Botanik in ambasador miru in prijateljstva

Ko je mati Apolonija Šiftar spoznala, da se sinova Franci in Jožef ne bosta nikoli vrnila iz vojne, je ob vhod v domačijo posadila dve vrbi žalujki kot simbolični grob zanju. Ti drevesi sta postali temelj **Vrta spominov in tovarištva**, katerega izgradnja je postala življenjsko poslanstvo njenega tretjega sina Vaneka Šiftarja.

Z veliko vztrajnostjo in trdom je Vanek Šiftar skozi desetletja zbiral spominska drevesa, grmovnice in druge simbole iz krajev, povezanih z grozotami druge svetovne vojne. Drevnina je prihajala z bojišč, taborišč, zaporov in drugih zgodovinskih krajev iz Evrope in sveta. Številne so mu podarili tudi pomembni državniki in prijatelji z vsega sveta. Vrt je dopolnjeval tudi s slovenskimi zgodovinskimi simboli in skulpturami. Po upokojitvi je veliko časa namenil vodenju obiskovalcev, posamičnih in v skupinah, po vrtu. Danes ga obiskujejo številni kot kraj spomina, miru in spoštovanja do zgodovine.

Slika 49: Delegacija ZDA, ki je obiskala Vrt na Petanjcih in zasadila spominsko sekvojo v zahvalo za reševanje zavezniških pilotov v Sloveniji med 2. svetovno vojno, 1968.

Slika 50: Vanek Šiftar ob skulpturi na svojem vrtu.

Slika 51: Vanek Šiftar v svojem vrtu, kjer dela nikoli ne zmanjka.

Slika 52: Vanek Šiftar z obiskovalci vrta na Petanjcih.

Mojster mreženja

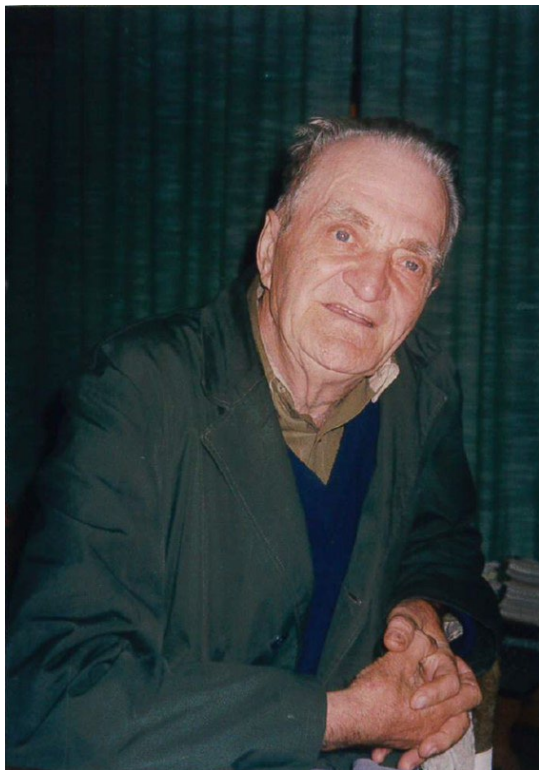
Poleg mentorskega dela je presunljivo tudi to, kako veliko mrežo poznanstev je spletel Vanek Šiftar. Med njimi so bili ljudje, za katere je štel, da mu lahko zaradi svojih znanj koristijo pri takšnem ali drugačnem projektu – da bi lahko napisali kak prispevek za Mladega Prekmurca, predavali kak predmet na fakulteti ali pa imeli referat na seminarju. Nadalje je v svoje omrežje vključeval ljudi, ki so po njegovem mnenju obetali, tako da je v njih videl potencial – takšne posameznike je spodbujal k delu, trudu, izboljšavam. Končno je svojo energijo vlagal v ljudi, za katere je menil, da potrebujejo njegovo pomoč – delavci, revni kmetje, Romi, kakšna vdova itd. Glede na to, da se je vozil z avtobusi in vlaki ter da ni pošiljal elektronske pošte, temveč je vsako pismo napisal na roko ali jo natipkal na stroj in to v dvojniku, ter da si ni pomagal z družabnimi omrežji na spletu, se lahko samo vprašamo, kako je lahko vzdrževal tako veliko stikov.

Samo Ciril Ribičič omeni, da sta vsaj dvajsetkrat hodila po vrtu. In to poleg drugih srečanj, ki sta jih imela v Ljubljani ali Mariboru. To ni bil »lajk«, komentar ali sporočilo na telefonu. Vsak tak obisk je pomenil, da sta se zanj dogovorila, se srečala, šla po vrtu, se pogovarjala. Kot piše Etelka Korpič Horvat, sta potem vstopila v hišo, če je bilo hladneje, je v hiši grela lončena peč, na mizi so čakali izrezani članki, ki jih je pripravil zanj, žena je prinesla kavo ali čaj, pogovor se je nadaljeval do slovesa (Korpič Horvat, 2001, str. 71). In takih obiskov je Vanek imel nešteto.

Potem pa so bili še obiskovalci, ki so s seboj prinesli drevesa. Šime Ivanjko mu je denimo s Finske prinesel majhnega iglavca. To drevo je bilo med ali po obisku potrebno posaditi in nato nekaj dni zalivati, da se je prijelo. Vse drugo kot instant opravilo.

Vanek iz Murske republike je prestal test časa

Varstvo narave, učiti se iz zgodovine, varovati šibkejšega, opozarjati center, da misli na obrobje, so Šiftarjeve brezčasne teme. Bil je vizionar, poštenjak in kritik površnosti. Neuradna pisanja je tipkal na papir, ki je bil na drugi strani že popisan. Žena je rada izpostavila, da mora takoj prebrati dnevne časopise, saj sicer ostanejo samo še luknje (Senčur Peček, 2023). Tako študente, mlajše kolege na pravni šoli kot lokalne delavce je opozarjal pred površnostjo. Bil je navdušenec nad znanjem kot takim. Če je štel znanje kot *»najbolj zanesljivo oprijemališče v življenju«*, je površno znanje sprejemal za hujše od neznanja (Kučan, 2019, str. 7). Če se je nekdo specializiral za raziskovanje protestantizma v Prekmurju ali nafte v Alžiriji, se je Vanek Šiftar hitro informiral o tematiki, da mu je lahko bil ustrezen sogovornik. Ni rekel, da imata preveč različne interese za pogovor, ni se spraševal, ali njega neko področje zanima ali ne – pritegnili so ga problemi in ob vsakem je v mislih prečesal, kateri znanec bi ga lahko znal pomagati rešiti. Pri problematiki Romov je izrazita njegova praktičnost – ne bodimo birokrati, iščimo rešitve. Lažje je reči, da se nekaj ne da, kot določiti območje, na katerem bomo legalizirali romsko ozemlje (Peček, 1987).

Slika 53: Portret dr. Vaneka Šiftarja v starejših letih.

Šiftar je tudi videl čez partijska očala: najsi je šlo za partijce ali ljudi, ki nikakor niso želeli vstopiti v partijo. Razumel je tožilca, ki je eksistenčno odvisen od službe in se zato podreja partijskim navodilom, in razumel je mladega doktorja prava, ki se zaradi svojih načel v partijo ne želi včlaniti. Razumel je kritike Cerkve do partije in kritike partije do Cerkve. Vaneku Šiftarju je šlo ob vsem tem za ljudi – in oni so njega v prvi vrsti imeli za človeka. Videli so njegov trud in izgorevanje. Mnogi so ga klicali po imenu, namesto po priimku ali tituli. Slednjo je uporabil zgolj takrat, ko je hotel postaviti distanco do sogovornika. Kar je bilo zelo redko.

Šiftar je mlade spodbujal k raziskovanju, zavedajoč se, da bodo rezultati počasni, a bili so. Priča je bil preoblikovanju VPŠ v Visoko pravno šolo in kmalu za tem še v Pravno fakulteto. Krog učiteljev in študentov, tudi doktorskih, se je povečal, učbeniki, komentarji zakonov, znanstvene revije so se razvijale.

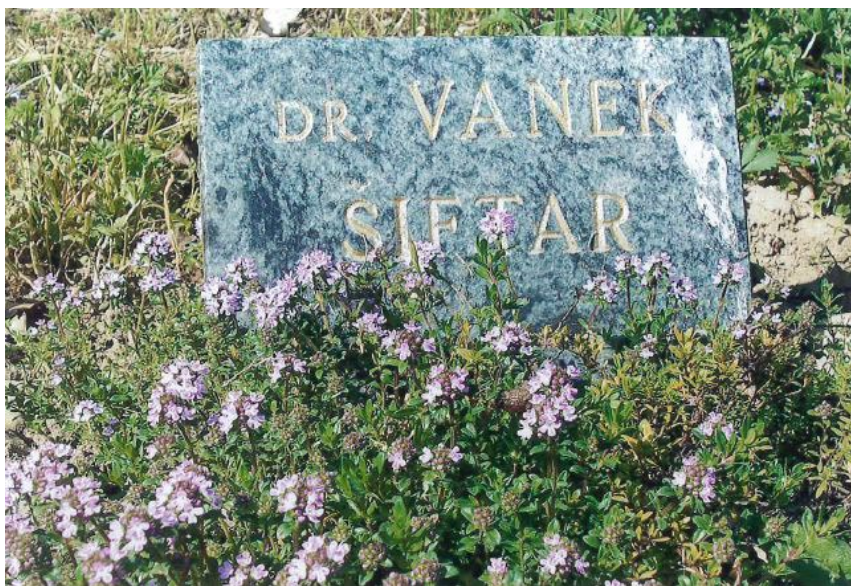
Slika 54: Vaneek Šiftar z vnukinjo Vesno in vnukom Živkom (drugi vnuk Mojmir je bil rojen po njegovi smrti), na Vrtu na Petanjcih, 1984.

Bil je zanimiv sogovornik. Ribičič pove: *»Ko me je vodil po svojem vrtu dvajsetič, je bilo enako zanimivo kot prvič (...). Njegov arhiv je neverjetno bogat, njegov spomin je bil tisočkrat bogatejši, prav tak je bil njegov besedni zaklad. Vsak dogodek je pri njem našel zgodovinsko primerjavo«* (Ribičič, 2001, str. 49). Bil je pristen človek – če je za delo na vrtu potrebno obuti škornje in vzeti modri delavski plašč, se je tako oblekel in obul. Ni igral in se pretvarjal, da je nekdo drug. Bil je vsebinski človek in imel je preveč zaposlitev in ciljev, da bi se utegnil pretvarjati. Kot zapiše Ludvik Toplak: *»gledal je daleč, kot je daleč tudi mislil. To ni dano vsem.«* (Toplak, 2001).

Končno ni mogoče mimo tega, da Šiftarja njegovi sodobniki vsi po vrsti označujejo za velikega človeka. Z etičnimi odlikami, ki presegajo test časa (Kučan, 2001, Goršak, 2010). Justin zapiše, da *»iz njegovih ust resnično nismo nikoli slišali neprijazne sodbe o ljudeh. Vedno se je trudil v vsakem človeku poiskati kaj dobrega, pozitivnega, poskušal je razumeti ali celo opravičiti kakšno neprijazno dejanje drugega. (...) Kjerkoli je delal, je znal ločevati pomembno od manj pomembnega in se dosledno zavzemati za tople, žlahtne odnose med ljudmi«* (Justin, 2010). Novak pa izpostavi: *»ob vsaki priložnosti napredovanja nas mladih je priredil proslavo,*

pa naj je šlo za magistriraj, doktorat, imenovanje za sodnega tolmača, pravosodni izpit ali novo izvolitev oziroma habilitacijo» (Novak, 2010). Meje med sodelavci in prijatelji, službo in domom ni delal. Mnogi so hodili v njegovo hišo in na njegov vrt, v katerega je vlagal svoj znoj. Ko je Darja Senčur Peček magistrirala, jo je Vanek z ženo pričakal svečano oblečen in šli so proslavit. »Potem pa je takoj začel govoriti o tem, da bo treba naprej delati in doktorirati (...). In večkrat je rekel, da če bom želela v miru študirati ali če bom rabila prostor za razmišljanje, naj kar pridem v Petanjce (na Vrt spominov).« (Senčur Peček, 2023).

Umrli je 8. novembra 1999, na isti dan kot še en znani mariborski pravnik – Leon Štukelj. Kot zaslužnemu profesorju mu je Univerza v Mariboru priredila žalno sejo. Na vrtu v Petanjcih sedaj leži njegov grob.

Slika 55: Grob dr. Vaneke Šiftarja v Petanjcih.

V letih po smrti Vaneke Šiftarja so se sodelavci Pravne fakultete Univerze v Mariboru aktivno vključili v nadaljevanje njegovega poslanstva.

Univerza v Mariboru kot soustanoviteljica Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije

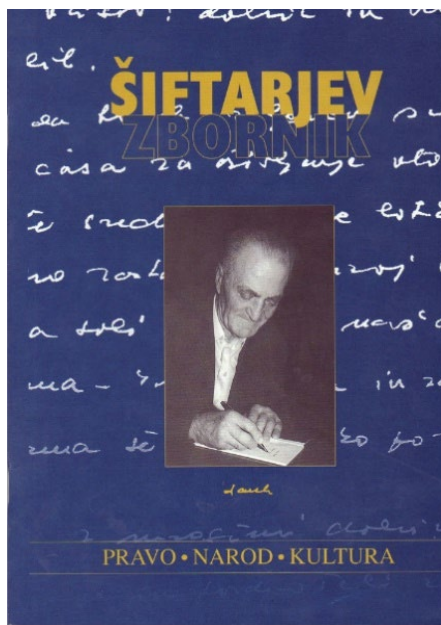
Univerza v Mariboru je med ustanovnimi članicami Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije. Gre za nevladno, neprofitno in družbeno koristno organizacijo ter pravno osebo zasebnega prava, ustanovljeno v skladu z Zakonom o ustanovah. Njeno temeljno poslanstvo je upravljanje Vrta spominov in tovarištva ter skrb za njegovo ohranitev, vsebinski razvoj in simbolni pomen. Vrt, ki se ureja po načelih sonaravnega oblikovanja parkov, predstavlja pomemben prostor kulturnega spomina, povezovanja in odprtega družbenega dialoga. Pobudo za ustanovitev fundacije je že v sredini osemdesetih let dal Vanek Šiftar, ki je želel zagotoviti dolgoročno, stabilno in širše zasnovano institucionalno skrb za Vrt in z njim povezane dejavnosti. V ta namen je skupaj z družino sprejel odločitev, da bo celotni Vrt brezplačno prenesen kot prispevek v ustanovo. Ustanovitev fundacije je potekala ob podpori ZRC SAZU in ZZB NOB Slovenije. Uradni sklep o ustanovitvi so objavili novembra 1995, ob slovesnosti ob petdesetletnici Vrta, ko je Vanek Šiftar prejel spominsko partizansko medaljo. Leta 1996 je bil sprejet akt o ustanovitvi, v katerem so kot ustanovitelji sodelovali družina Šiftar, ZRC SAZU, ZZB NOB Slovenije, Univerza v Mariboru, občine Tišina-Cankova, Murska Sobota, Gornja

Radgona ter podjetja Mura, Zavarovalnica Triglav, Radenska in Pomurska banka. Do danes se je številu ustanoviteljev pridružilo več dodatnih občin, njihovo skupno število pa je naraslo na osemnajst. Oktobra 1997 je pristojno ministrstvo izdalo odločbo o soglasju k aktu o ustanovitvi, julija 1998 pa se je konstituiral zbor ustanoviteljev, ki je izvolil organe ustanove. Ustanova danes deluje kot aktiven družbeno-kulturni dejavnik, ki s svojim delovanjem ohranja in razvija vrednote zgodovinskega spomina, kulturne dediščine in odprtega javnega prostora v regiji in širše.

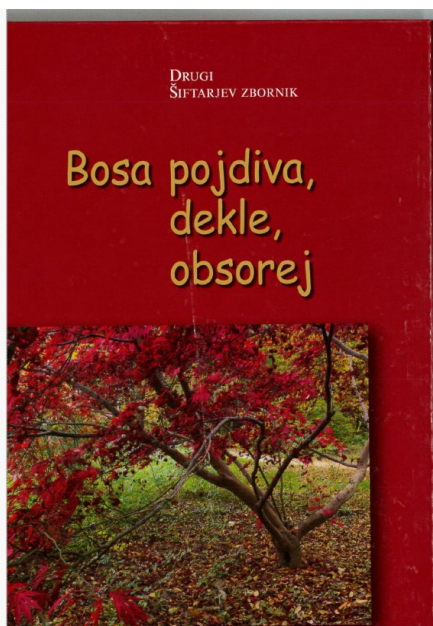
Trije Šiftarjevi zborniki

Profesorji Pravne fakultete Univerze v Mariboru so v naslednjih letih uredili tri Šiftarjeve zbornike, v katerih vrsta avtorjev, ki je bila na različne načine povezana z življenjem in delom Vaneka Šiftarja, piše o njem in o problematiki, ki jo je v svojem delu naslavljal.

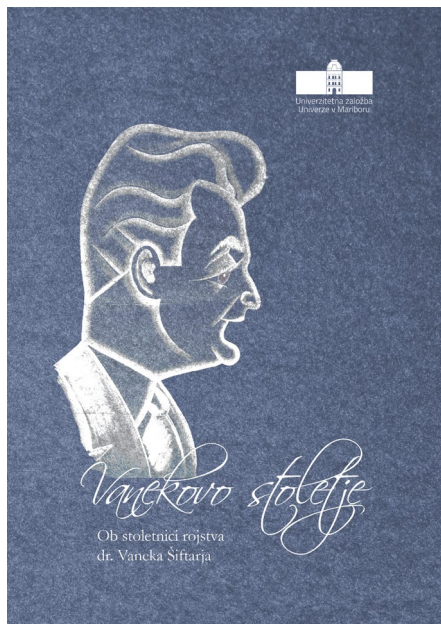
- Borut Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik, Pravo, narod, kultura*, Maribor: Pravna fakulteta, 2001 - t.i. Prvi Šiftarjev zbornik.
- Etelka Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva, dekle, obsorej*, Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Pravna fakulteta UM, GV založba, 2010 – t.i. Drugi Šiftarjev zbornik.
- Darja Senčur Peček (ur.), *Vanekovo stoletje, Ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, 2019 – t.i. Tretji Šiftarjev zbornik.

Slika 56: Prvi od treh Šiftarjevih zbornikov, ki ga je uredil dr. Borut Holcman, Maribor, 2001.

Slika 57: Drugi Šiftarjev zbornik je leta 2010 uredila dr. Etelka Korpič Horvat.

Slika 58: Tretji Šiftarjev zbornik je leta 2019 uredila dr. Darja Senčur Peček.

Slika 59: Urednica tretjega Šiftarjeve zbornika »Vanekovo stoletje« dr. Darja Senčur Peček in Marjan Šiftar, spletni arhiv PF UM, 2019.

Leta 2024 je pri ZRC SAZU izšla knjiga »Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja«, v kateri je poglavje o Vaneku Šiftarju napisala Janja Hojnik, prav tako profesorica na Pravni fakulteti UM. Širše poglavje pa je bilo objavljeno tudi v Časopisu za zgodovino in narodopisje (št. 2024/2).

Slika 60: Naslovnica knjige Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja, ZRC SAZU, 2024, v kateri je poglavje o dr. Vaneku Šiftarju (na naslovnici spodaj levo).

Kiparski portret dr. Vaneka Šiftarja na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru

Ob 65-letnici poučevanja prava v Mariboru, h kateremu je pomembno prispeval tudi zasl. prof. dr. Vanek Šiftar, se je Pravna fakulteta UM odločila, da mu na fakulteti postavi kip. Kiparski portret je po fotografiji ustvaril akademski kipar specialist, redni profesor Darko Golija. Izdelan je v naravni velikosti iz gline in nato ulit v bron.

Slika 62: Portret Vaneka Šiftarja
Avtor portreta in foto: Darko Golija, 2025.

Seznam literature in virov

- Arhivsko gradivo Vaneka Šiftarja, Pokrajinski muzej Maribor, škatla 81.
- Bačič, Gera (2001), Mladen Tancer, *Izjemen prispevek dr. Vaneka Šiftarja k preučevanju Romov*, v Holcman (ur.), Šiftarjev zbornik, str. 164.
- Bračič, Vladimir (1983), *Nastanek in razvoj visokega šolstva v Mariboru*. Ljubljana: Kronika, 31:2-3, str. 247.
- Forstnerič Hajnšek, Melita (2017), *Nevidna univerza postaja vidna*, Večer, 29.11.2017.
- Gerenčer, Andrej (2019), *Moja srečanja z dr. Vaneekom Šiftarjem*, v: Darja Senčur Peček (ur.), *Vaneekovo stoletje, Ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja* (Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, – t.i. Tretji Šiftarjev zbornik), str. 26.
- Godina, Ferdo (1967), *Prekmurje 1941-1945: Prispevek k zgodovini NOB* (Murska Sobota: Pomurska založba, 1967).
- Godina, Ferdo (1970), *Kaj je s "parkom spominov" v Petanjcih*, TV-15, časopis borcev NOB (Ljubljana: Borec), 23.9.1970, 39, str. 6.
- Goršak, Bernard (2010), *Razmišljanje o velikem človeku*, v: Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva*, str. 77.
- Grgič, Jožica (2019), *Zamolčane zasluge pisateljeve žene* (Ljubljana: Delo), 16.3.2019.
- Gspan, Alfonz idr. (1971), *Slovenski biografski leksikon* (Ljubljana: SAZU), dopolnil Janko Liška, *Vanek Šiftar (1919–1999), Slovenska biografija* (ZRC SAZU, 2013).
- Hojnik, Janja (2024), Ivan Vanek Šiftar, v: Ratej, Mateja (ur.). *Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, 2024, str. 207-226, portret, življenja in dela, 32, Biografske študije, 23.
- Hojnik, Janja (2024), *Vanek Šiftar, intelektualni steber Prekmurja 20. stoletja*, Časopis za zgodovino in narodopisje, let. 95:2, str. 49-88.
- Holcman, Borut (ur.) (2001), *Šiftarjev zbornik, Pravo, narod, kultura*, Maribor: Pravna fakulteta - t.i. Prvi Šiftarjev zbornik.
- Holcman, Borut (2001), *Prof. Vanek Šiftar – oris življenja in dela*, v: Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 5.
- Ivanjko, Šime (2010), *Vanek Šiftar – vizionar bodočnosti na temeljih preteklosti*, v Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva*, str. 18.
- Jeza, France (1937), *Mlada Seter, Naša uvodna beseda* (Maribor: »Setev«, kulturno društvo, gimnazijcev v Ptuj, tisk Tiskarne sv. Cirila), št. 3 – letnica izdaje povzeta po recenziji – Jože Debevec, *Mlada setev* (Ljubljana: Dom in svet, 1937/38, 50:5) 37.
- Justin, Ivan (2010), *Ivan Vanek Šiftar*, v Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva*, str. 33.
- Korpič Horvat, Etelka (2001), *Iz pogovorov z mentorjem prof. dr. Vaneekom Šiftarjem*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 76.
- Korpič Horvat, Etelka (ur.) (2010), *Bosa pojdiva, dekle, obsorej* (Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Pravna fakulteta UM, GV založba – t.i. Drugi Šiftarjev zbornik).
- Kranjec, Miško (1960), pismo Vaneku Šiftarju z dne 21.1.1960, objavljeno v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 34.
- Kučan, Milan (2001), *V spomin človeku, ki ga ni več*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, XIX.
- Kučan, Milan (2019), *Ob dveh 100-letnicah – rojstva dr. Vaneka Šiftarja in odločitve Pariške mirovne konference o usodi Prekmurja*, v Senčur Peček, Šiftarjevo stoletje, str. 7.

- Küzmič, Franc (2001), *Dileme in težave glede prekmurščine in knjižne slovenščine pri integracijskem procesu v Prekmurju*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 179-189.
- Küzmič, Franc (2010), *Vanek Šiftar kot urednik*, v Etelka Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva*, str. 35-36.
- Küzmič, Mihael (2001), *Deset let prijateljstva z Vanekom Šiftarjem: Spodbuda za znanstveno raziskovanje prekmurskega izseljenstva v ZDA*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 87.
- Mi smo Titovi, Tito je naš* (Zagreb, Ljubljana: Spektar in Dopisna delavska univerza, 1977).
- Munda, Mirko (2011), *Ob Muri in daleč čez, Korespondenca Vaneka Šiftarja z nekaterimi pomurskimi rojaki* (Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija).
- Novak, Mitja (2010), *Razvoj študija prava v Mariboru od obdobja dr. Vaneka Šiftarja do danes*, v Korpič Horvat (ur.), *Bosa pojdiva*, str. 45-46.
- Pacek, Dejan (2020), *Odnos med državo in Katoliško cerkvijo v Sloveniji med letoma 1966 in 1991 v luči arhiva republiške verske komisije*, doktorska disertacija (Ljubljana: Teološka fakulteta).
- Peček, Bojan (1987), *Poblevnost in molke za skorjo kruha – minulost – Intervju; romolog dr. Vanek Šiftar* (Murska Sobota: Vestnik, 24, 25.6.1987).
- Pisma Vekoslava Grmiča Vaneku Šiftarju, v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 287-295.
- Pismo Ferija Bükviča Vaneku Šiftarju, 29.4.1980, v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 159-160.
- Pismo Ferija Bükviča Vaneku Šiftarju, 1.8.1980, v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 166.
- Pismo Ferija Bükviča Vaneku Šiftarju, 3.5.1982, objavljeno v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 189-191.
- Pismo Ferija Bükviča Vaneku Šiftarju, nov. 1980, objavljeno v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 181-182.
- Pismo Stanislava Ojnika in Draga Smoleta Vaneku Šiftarju, 30.4.1982, Pokrajinski arhiv Maribor, arhivsko gradivo Vaneka Šiftarja, škatla 82.
- Pismo Vaneka Šiftarja Feriju Bükviču, 10.9.1980, v Munda, *Ob Muri*, 2011, str. 168.
- Pismo Vaneka Šiftarja Feriju Bükviču, 20.12.1982, objavljeno v Munda, *Ob Muri*, 191-193.
- Pismo Vaneka Šiftarja Mišku Kranjcu, 5.1.1971, v Munda, *Ob Muri*, str. 60.
- Pismo Vaneka Šiftarja vaščanom Turnišč z dne 11.5.1955, Pokrajinski arhiv Maribor, škatla 171.
- Pismo Vaneka Šiftarja, 2.4.1955, Pokrajinski arhiv Maribor, arhivsko gradivo Vaneka Šiftarja, škatla 171.
- Pogovor Janje Hojnik s Šimetom Ivanjkom, PF UM, Maribor, 13.9.2023.
- Pogovor Janje Hojnik z Marjanom Šiftarjem, Petanjci, 1.9.2023.
- Poročilo o delu in predlogu za imenovanje prof. dr. Vaneka Šiftarja za zaslužnega profesorja, 23.6.1983, arhiv PF UM.
- Rezultati volitev iz 18. marca 1951, v Okraju Murska Sobota izvoljena Ivan Šiftar in Anton Vratuša, Ur. L. LRS 13/1951.
- Ribičič, Ciril (2001), *Dr. Vanek Šiftar svobodoljubni mislec, profesor in humanist*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 47.
- Rozman, Franc (2001), *Vanek Šiftar kot zgodovinar*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik* ((t.i. Prvi Šiftarjev zbornik; Maribor: Pravna fakulteta), str. 54.
- Ružič, Ernest (2019), *»Klič te Vanek!«*, v: Senčur Peček (ur.), *Tretji Šiftarjev zbornik*, str. 31.
- Senčur Peček, Darja (ur.) (2019), *Vanekovo stoletje, Ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru – t.i. Tretji Šiftarjev zbornik.
- Senčur Peček, Darja, elektronsko sporočilo Janji Hojnik, 29.9.2023.
- Smej, Jožef (2001), *Nekaj spominov na prof. dr. Vaneka Šiftarja*, v: Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. 149.
- Spis Okrajnega sodišča v Murski Soboti, II R 207/51, 8.9.1951.
- Spreizer, Alenka Janko (1999), *Etnografski pristop k raziskovanju pismenosti*, AS – Andragoška spoznanja, 5:1, 1999, str. 38.
- Šebjanič, Franc (1978), Murska Sobota: Vestnik, 16.9.1978, 30, str. 23.
- Šiftar, Ivan (1939), *Pogled nazaj in naprej* (Petanjci: Mladi Prekmurec, III 9-10, maj-junij 1939) 133-134, v Munda, *Ob Muri*, 179.
- Šiftar, Ivan (1940), *Novoletno pismo* (Petanjci: Mladi Prekmurec, IV:1-2, jan-feb 1940) 1-2, objavljeno v Munda, *Ob Muri*, 179.
- Šiftar, Vanek (1961), *Človek v stiski*, ocena knjige, arhivsko gradivo Vaneka Šiftarja, PAM, str. 5.
- Šiftar, Vanek (1965), *»Oblike delavskega sodelovanja in upravljanja v industrijskih podjetjih, uzakonjene v Evropi po oktobrski revoluciji*, doktorska disertacija, dostopna v Digitalni knjižnici Slovenije, 312 strani.

- Šiftar, Vanek (1966), *Izbrani materiali o razvoju ljudske oblasti v Jugoslaviji (1941-1945)* (Maribor: VPŠ).
- Šiftar, Vanek, Janez Zor (1966), borec proti monarhofašistični diktaturi v letih 1929 in 1930, ČZN 1966, 37(2), 223.
- Šiftar, Vanek (1966), *Utrinki iz literarno-kulturnega življenja dijakov ptujske gimnazije v letih 1937-38*, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1966, 6, 435.
- Šiftar, Vanek (1970), Cigani – minulosť v sedanjosti, Pomurska založba, 232 strani.
- Šiftar, Vanek (1970), odgovor na sestavek, ki ga je napisal tovariš Ferdo Godina, TV-15, časopis borcev NOB (Ljubljana: Borec), 7.10.1970, št. 41, str. 5.
- Šiftar, Vanek (1971), *Vas Motvarjevci in njeni prebivalci*, ČZN 1971, 42(7), 274.
- Šiftar, Vanek (1974), *Vloga Petanjskega gradu pri širjenju protestantizma*, Zbornik Štefana Küzmiča, Pomurska založba, Murska Sobota 1974, 9-35.
- Šiftar, Vanek (1976), *Razvoj Višje pravne šole v Mariboru, v: 15 let Višje pravne šole* (Maribor).
- Šiftar, Vanek (1987), *Srečanje s starimi znanci* (Murska Sobota: Vestnik, 25.6.1987, 24) str. 12, povzema zapis v Večeru, 18/1960, 5.
- Šiftar, Vanek (1988), Ob stoletnici Avgusta Pavla 1886-1986, ČZN 1988, 59(24), 13.
- Šiftar, Vanek (1989), Prekmurje 1918-1920 (okupacija), ČZN 1989, 60(25), 23.
- Šiftar, Vanek (1990), Prispevek k prekmurškemu portretu desetletja 1949-1959, ČZN 1990, 61(26), 240.
- Šiftar, Vanek (1994), *Sosedstvo ob državni meji z Avstrijo*, ČZN 1994, 65 (30), 108.
- Šiftar, Vanek (1995), *Uvodnik, Dozorevanje z razvojem* (Maribor: Univerzitetna revija UM, 3, 1995), str. 4-5.
- Šiftar, Vanek (1998), *Življenjepis*, arhiv UŠF.
- Šiftar, Vanek (2011), *S poštenostjo do resnice*, v Munda, *Ob Muri*, str. 252.
- Tomšič, Vida (1959), *O zakonski zvezi, družini in gospodinjstvu v socializmu*, Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Toplak, Ludvik (2001), *Mlajši v šoli starejšega kolega*, v Holcman (ur.), *Šiftarjev zbornik*, str. XXI.
- Trstenjak, Anton (1961), *Človek v stiski*, Mohorjeva družba.
- Vratuša, Anton (2004), *Vrt spominov in tovarištva*, Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2004, str. 5.
- Vratuša, Anton (2010), *Vanekova štiripersna deteljica*, v Korpič Horvat, Bosa pojdiva, str. 55-61
- Vratuša, Anton (2011), *Dr. Vanek Šiftar – slovenski romolog* (Ljubljana: Svet romske skupnosti RS), str. 8-9.
- Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih* – vodnik, Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva Fundacija, 2013.
- Zaslišanje Vaneka Šiftarja pred Preiskovalno komisijo Državnega zbora, zapisnik z dne 6.6.1995, 18-26 (magnetogram Pučnikove komisije).
- Žunec, Branko (1989), *Intervju z Vanekom Šiftarjem*, magnetogram, 8.5.1989, arhiv UŠF.

DR. VANEK ŠIFTAR - PRVI ZASLUŽNI PROFESOR PRAVA NA UNIVERZI V MARIBORU

JANJA HOJNIK (UR.)

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
janja.hojnik@um.si

Publikacija prikazuje življenje prekmurskega profesorja prava Ivana Vaneka Šiftarja, ki je deloval v času, ko se ni govorilo o neodvisnosti sodstva in o avtonomiji univerze. Deloval je v pravosodju in na univerzi, pod partijskim nadzorom, a si je v obeh okoljih prizadeval za prevlado strokovnosti nad političnimi vzgibi. Verjel je, da lahko le znanje izboljša življenjski standard ljudi na geografskem obrobju Slovenije. Bil je tožilec in sodnik, poslanec ter profesor prava. Deloval je kot drugi direktor Višje pravne šole v Mariboru. Obstoj šole je bil v tem času vse prej kot zagotovljen. Po upokojitvi je postal prvi zaslužni profesor prava na Univerzi v Mariboru.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.7.2025](https://doi.org/10.18690/um.pf.7.2025)

ISBN
978-961-299-052-7

Ključne besede:
Mladi Prekmurec,
Višja pravna šola,
Zveza komunistov na
univerzi,
prekmurski poslanec,
intelektualec,
pravnik,
zgodovinar,
profesor

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.7.2025](https://doi.org/10.18690/um.pf.7.2025)

ISBN
978-961-286-052-7

Keywords:

Mladi Prekmurec,
the Higher Law School,
the League of Communists
at the university,
a Prekmurje
parliamentarian,
intellectual,
lawyer,
historian,
professor

**VANEK ŠIFTAR,
FIRST PROFESSOR EMERITUS OF
LAW AT UNIVERSITY OF MARIBOR:
COMMEMORATIVE PUBLICATION
ON THE 65TH ANNIVERSARY OF
LEGAL EDUCATION IN MARIBOR**

JANJA HOJNIK (ED.)

University of Maribor, Faculty of Law, Maribor, Slovenia
janja.hojnik@um.si

The publication presents the life of Prekmurje-born law professor Ivan Vanek Šiftar, who worked during a time when there was no public discourse about judicial independence or university autonomy. He served both in the judiciary and in academia, operating under party oversight, yet consistently striving to uphold professional expertise over political motives in both spheres. He believed that only knowledge could improve the living standards of people living on the geographical periphery of Slovenia. Throughout his career, he served as a prosecutor, judge, member of parliament, and law professor. He also acted as the second director of the Higher Law School in Maribor, at a time when the school's very existence was far from secure. After his retirement, he was named the first professor emeritus of law at the University of Maribor.

University of Maribor Press

Dr. Vanek Šiftar je bil eden osrednjih prekmurskih intelektualcev 20. stoletja, demokrat in humanist, ki je navkljub avtoriteti in priljubljenosti v svojem okolju vse življenje ostal trdno na tleh; zaslužni profesor Univerze v Mariboru, arhivar in encikloped je šel skozi številne spremembe, ki so ga strokovno, politično, ideološko in moralno izzivale, in ob katerih je moral pogosto premišljevali o svojih vrednotah, ki jih je dobil od staršev; član Zveze komunistov, ki je predaval kaplanom in z njimi po predavanjih hodil v bife, UDBA pa jih je spremljala; profesor, ki je dobro vedel, do kod lahko gre pri partiji; zagovornik decentralizacije, ki si je v obdobju, ko je bilo za to v Ljubljani največ odpora, prizadeval za »pravo v Mariboru«, ne le višje šole, ki bi izobraževala pravnike za Temeljne organizacije združenega dela, t. i. TOZD-e, ampak za pravno fakulteto kot znanstveno institucijo.

Univerza v Mariboru

Pravna fakulteta

Moj dom

Okna velika,
čemerne oči, na cesto široko zro.
Za njim smo vkljeni mi,
in nam je težko.

Moj dom – velika hiša
in nas je malo.
Prekletstvo, bog in vera
s sovraštvom objema ljubezen,
zemlja veže mir in spravo
s trpljenjem nečloveškim.
Moj dom – velika hiša,
nas malo je
in prostor vendar nam tesen.

Jok srca vsak dan stiska:
ni smeha,
ni greha.
Življenje na nas pritiska!

Ni vere v nas,
ne upanja
in ne moči,
da v noč bi se razšli.
Spodtaknil se je čas...
ob nas.

Vanek Šiftar
Med okupacijo